

**Megszorított értelmezés, korlátozott alapjogok**

**Az Alaptörvény hatása az alkotmányértelmezés  
és az alapjogvédelmi szint kapcsolatára**

OTDK dolgozat

2012

Jelige: Kundera

## Tartalomjegyzék:

|                                                                              |    |
|------------------------------------------------------------------------------|----|
| Bevezetés.....                                                               | 3  |
| I. Az alapjogok tartalmának felépülése .....                                 | 5  |
| I.1. Normabíráskodás .....                                                   | 5  |
| I.2. Az alkotmánybírósági határozat tartalomformáló szerepe.....             | 6  |
| I.3. Az alkotmányos igazolhatóságról való döntés.....                        | 7  |
| I.4. A jogi érvelés .....                                                    | 8  |
| I.5. Az alkotmányértelmezés .....                                            | 11 |
| I.6. A normaigazolás korlátai .....                                          | 12 |
| I.7. Megváltozott mérce és a gyakorlat .....                                 | 16 |
| II. Az Alaptörvény hatása az alapjogok védelmére.....                        | 19 |
| II.1. Az egyes alapjogok szintjén bekövetkező változások .....               | 19 |
| II.1.1. Az alkotmánybírósági gyakorlat normaszövegbe emelése.....            | 20 |
| II.1.2. Vitatott jogintézmények alkotmányi rangra emelése .....              | 23 |
| II.1.3. Alapjogok leminősítése államcélként .....                            | 24 |
| II.2. Az alapelvek szintjén – a gazdasági érdekek előtérbe helyeződése ..... | 27 |
| II.3. Az alkotmányos értékrend szintjén bekövetkező változások .....         | 30 |
| II.3.1. Ideológiai meghatározottság.....                                     | 32 |
| II.3.2. Kollektivista alapjog-szemlélet .....                                | 32 |
| II.4. Az alkotmányértelmezésre vonatkozó módszertani szabályok .....         | 34 |
| II.4.1. Az alkotmányértelmezési módszerek .....                              | 34 |
| II.4.2. A kötelező szempontrendszer .....                                    | 35 |
| Utolsó szavak .....                                                          | 38 |
| Irodalomjegyzék:.....                                                        | 40 |

## Bevezetés

Az Alaptörvény<sup>1</sup> hatálybalépése óta az Alkotmánybíróság kettős nyomás alatt van: egyrészt a megváltozott normaszöveget kell érvényre juttatnia, másrészt viszont köti a korábbi gyakorlatában kidolgozott dogmatika. Mivel a normaszöveg erősebben köti a testületet, mint a gyakorlata, az Alkotmánybíróság feladata most az, hogy az Alaptörvény alapján felülvizsgálja korábbi gyakorlatának elemeit és döntsön arról, hogy melyeket képes fenntartani. *„Ez azonban nem jelenti az előző Alkotmányon alapuló határozatokban kifejtettek vizsgálódás nélküli, mechanikus átvételét, hanem az előző Alkotmány és az Alaptörvény megfelelő szabályainak összevetését és gondos mérlegelést kíván. Ha az összevetésnek az az eredménye, hogy az alkotmányjogi szabályozás változatlan vagy jelentős mértékben hasonló, az átvételnek nincs akadálya.”*<sup>2</sup> Önmagában annak ténye, hogy egy konkrét alapjogi szabály nem változott meg, nem jelenti azt, hogy a szabályozás változatlan maradt volna, vagyis hogy a releváns gyakorlat minden további nélkül átemelhető lenne. Az alapjogi rendelkezések kapcsolata és az AB döntéshozatalának természete ugyanis ennél sokkal komplexebb jelenség.

Egy alapjogi katalógus felsorolja az egyes alapjogokat, de olyan magasan absztrahált kifejezéseket használ, hogy szinte semmit sem árul el az alkotmányos jogok elvi alapjairól és azok hatáiról. Az alapjogok tartalma az AB gyakorlatából ismerhető meg, amit az egyes döntésein keresztül épít fel. Pontosítja az alapjog tartalmát akkor, amikor dönt egy alkotmányon kívüli norma alkotmányosságáról, és tartalmilag gazdagítja az alapjogot akkor is, amikor elvi élű megállapításokat tesz a jogi indokolás részét képező alkotmányértelmezés során. Az alapjogok tartalmi koncepciójának kialakításában tehát a testületnek rendkívül nagy szabadsága van, de döntési szabadságát végső soron a normaszöveg korlátozza. Az alkotmány szövege egyrészt kijelöli az értelmezés határait, amit a testület nem léphet át. Másrészt a normaszöveg kölcsönzi az indokolásnak azt a meggyőző erőt, ami szükséges a döntés elfogadásához. Az alapjogi rendelkezések ugyanis igen elvontak és nem diktálják önmaguk jelentését, viszont nincs olyan univerzális értelmezési szabály, amellyel feltárható lenne az alapjogok egyetlen helyes jelentése. Ennek megfelelően a jogi indokolás – és azon belül az értelmezés – szerepe az, hogy a döntést visszavezesse az alkotmányra, vagyis meggyőzzön másokat arról, hogy a döntéshozó helyes értelmet tulajdonított a szövegnek és abból helyes következtetést vont le. Az érvelés annál meggyőzőbb, minél közelebb áll a normaszöveghez.

---

<sup>1</sup> Dolgozatom további részében Alaptörvény alatt Magyarország Alaptörvényét kell érteni, míg az Alkotmány kifejezés a 2012. január 1. napjáig hatályban volt '89-es alkotmányszövegre utal.

<sup>2</sup> 22/2012 (V.11.) AB határozat

Az alapjogi rendelkezések azonban különböznek a szemantikai meghatározottságuk és emiatt meggyőző erejük alapján. E szerint az alapjogi rendelkezések álláspontom szerint a következő rétegekre oszthatók. Az egyes alapjogokat részletező szabályok szemantikailag a legmeghatározottabbak, emiatt viszonylag szűk keretet engednek az értelmezésnek viszont az érvelés során is ezek bírnak a legnagyobb meggyőző erővel. Az alapelvek rétege már kevésbé köti a döntéshozót, mert szélesebb teret enged az értelmezésnek, de cserébe kevésbé meggyőző az erre alapított érvelés. Végül az alkotmányos értékrend képezi a normaszöveg általi leggyengébb korlátot az AB számára, mert inkább csak az értékrendek közötti választás során orientálja a testületet. Bár megkülönböztethetők egymástól, az alapjogi rendelkezések mégis együttesen képezik az egyes döntések igazolási alapját és adják azt a szöveggörnyezetet, amelyben minden külön rendelkezésnek jelentés tulajdonítható.

Tehát amikor azt vizsgáljuk, hogy az alkotmányjogi szabályozásban mennyi változást hozott az Alaptörvény, akkor az alapjogi rendelkezések mindhárom rétegét meg kell vizsgálnunk. Csak azok összevetésével és egymásra vonatkoztatásával állapítható meg, hogy átemelhető-e a korábbi és merre tart a jövőbeli gyakorlat. Az Alaptörvény minden egyes változása potenciálisan ki fog hatni a jövőbeli gyakorlatra, ám én a normaszöveg azon rendelkezéseit elemzem, amelyek direkt-, vagy kevésbé nyilvánvaló szándéka, hogy befolyásolják az AB alkotmányértelmezését és ez által orientálják a jövőbeli gyakorlatot. Ilyen változások az alapjogi rendelkezések minden rétegében megtalálhatóak. A konkrét alapjogok szintjén a korábbi gyakorlat bizonyos elemeinek, valamint egyes vitatott alkotmányosságú jogintézményeknek a normaszövegbe emelése, továbbá meghatározott alapjogok államcélá váló leminősítése lehet kihatással az alkotmányértelmezésre. Az alapelvek szintjén a fiskális fenntarthatóság elvének kötelező figyelembevétele befolyásolhatja a gyakorlat alakulását. Az alkotmányos értékrend ideológiai meghatározottsága és kollektivista alapjog-szemlélete pedig a morálisan kifejezetten kényes kérdések eldöntésénél orientálhatja a testület értékválasztását. Emellett az Alaptörvény újítása, hogy magára az alkotmányértelmezésre vonatkozó módszertani szabályokat állapít meg és teszi kötelezővé használatukat a döntések igazolása során.

Az Alaptörvény vizsgált rendelkezései azért érdemelnek különös figyelmet, mert az alkotmányértelmezés és az alapjogok tartalmi alakulása között szoros összefüggés van. Ezért álláspontom szerint az alkotmányértelmezésre vonatkozó szabályok kihatással lehetnek az alapjogok védelmének alakulására.

# I. Az alapjogok tartalmának felépülése

## I.1. Normabíráskodás

Az Alkotmánybíróság (AB) jellegadó sajátossága, hogy jogi normák alkotmányos felülvizsgálatát végzi, amelynek eredménye mindenkire kötelező.<sup>3</sup> Az alkotmányosság<sup>4</sup> elvéből következik ugyanis, hogy a jogrendszer minden normája meg kell, hogy feleljen az alkotmány előírásainak.<sup>5</sup> Az alapjogi rendelkezések<sup>6</sup> egyik funkciója, hogy tartalmi szempontból meghatározzák az alattuk fekvő jogrendszert.<sup>7</sup> Ha egy alkotmányon kívüli norma tartalmi alkotmányossága<sup>8</sup> vitás, akkor ebben a kérdésben az AB jogosult és köteles dönteni. Ez az ún. normabíráskodás,<sup>9</sup> és ennek keretében vizsgálja a testület az alkotmányon kívüli norma koherenciáját az alapjogi rendelkezésekkel. Az alkotmánybíráskodás, mint normabíráskodás valójában egyfajta normaigazolási eljárás, ami tkp. egy olyan érvelés, amellyel az alkotmányon kívüli norma valamely tulajdonságát – jelen esetben annak tartalmát – levezetjük, vagy visszavezetjük az alkotmányra.<sup>10</sup> Ennek a normaigazolási eljárásnak – az alapjogi koherencia-vizsgálatra vonatkoztatva – három fő eleme van:<sup>11</sup> az alapjogi rendelkezés (mint igazoló norma), az alkotmányon kívüli jogszabály (mint igazolandó norma) és az igazoló érv. Az alkotmánybíráskodás során tehát a testületnek a mellett (vagy az ellen) kell érvelnie, hogy a vitatott alkotmányon kívüli norma tartalma igazolható-e az alapjogi rendelkezések alapján.

---

<sup>3</sup> Jogi normák alatt értve az egyedi bírói döntéseket is, mint individuális normákat (ld. Bragyova 1994, 29-36.o.; Kelsen 2001, 44.o.).

<sup>4</sup> Legalitás és alkotmányosság természetéről ld. Bragyova 1994, 36-45.

<sup>5</sup> A jogrendszer normáinak viszonyáról ld. Kelsen elmélete a jogrend lépcsőzetes felépítéséről (Kelsen 2001, 41-42.o.; Bragyova 1994, 29-36.o.), valamint a primer és szekunder szabályok megkülönböztetése (Hart 1995, 100.o.).

<sup>6</sup> Ideértve az alapjogokat, államcélokat, alapelvekként megfogalmazott alapjogi tárgyú rendelkezéseket és az alkotmányos értékrendet.

<sup>7</sup> Jelen dolgozat keretében az alapjogok közvetlen kikényszeríthetőségében nem kívánok állást foglalni, elemzésemet az alapjogok tartalom-meghatározó funkciójára szűkítem le.

<sup>8</sup> Szemben a formai alkotmányossággal, amelynek fennállása előkérdés az alapjogok tartalmi felépülése szempontjából, ezért csak a tartalmi alkotmányossági kérdésekben született döntéseket vizsgálom. A formai és tartalmi alkotmányosságról ld. Tóth 2009, 41-49.o.; Bragyova 1994, 58-62.o.

<sup>9</sup> Vagy másképpen legalitási bíráskodás, amelynek keretében a bíróság a jogrendszer önmagára vonatkozó szabályait alkalmazza. (Bragyova 1994, 161.o.)

<sup>10</sup> Bragyova 1994, 101-108. o.

<sup>11</sup> A normaigazolás három fő elemét Stephen Toulmin elmélete alapján Bragyova András különböztette meg. (Bragyova 1994, 114.o.)

## I.2. Az alkotmánybírósági határozat tartalomformáló szerepe

Ahhoz, hogy az AB egyértelműen igazolni tudja az alkotmányon kívüli norma tartalmát az alkotmány alapján, először fel kellene tárnia az alapjogi rendelkezések, mint igazoló normák jelentését. Azonban az alapjogi rendelkezések nem sokat árulnak el saját tartalmukról, mivel megfogalmazásuk rendkívül absztrakt, ami egyrészt következik az alkotmány normahierarchiában elfoglalt helyéből, másrészt az alapjogok morális gyökeréből.

Az alkotmány az a mérce, ami alapján a jogrendszer minden más jogi normájának alkotmányossága vizsgálható. Annak érdekében, hogy e funkciójának valóban minden jogi normával szemben meg tudjon felelni, szükségszerű, hogy olyan absztrakt szabályokat tartalmazzon, amelyek minden alkotmányossági vizsgálat során alkalmazhatók. Igaz ez természetesen az alapjogi rendelkezésekre is.

A megfogalmazás absztraktságának másik oka, hogy az alapjogi rendelkezések valójában jogi formába öntött morális szabályok.<sup>12</sup> A deklarált alapjogok körül széles konszenzus mutatkozik, de a számtalan eltérő értékrenddel és világnézettel rendelkező emberek abban már nem tudnának megegyezni, hogy pontosan miként lehet ezeket a jogokat gyakorolni, meddig terjednek azok határai. Ezért az alapjogi rendelkezéseket értelmezni kell, hiszen magában az alkotmányban csak a fogalmak, mint semleges kategóriák szerepelnek, de azok tartalma nem olvasható ki belőle.<sup>13</sup> A Testület első elnökének megfogalmazásában: „...*(A) mai pluralista értékvilágban csak olyan magas általánosítás szintjén hozható létre széles egyetértés, amely már minden alapjog tekintetében külön értelmezést igényel, s az egyes alapjogok tartalmához nem ad valójában többletet.*”<sup>14</sup>

Az alapjogi rendelkezések magas fokú szemantikai meghatározatlanságából következik tehát, hogy azok tartalmát valójában az alkotmányt értelmező AB állapítja meg. A normaigazolási eljárás eredményeképpen megszületett határozatok koherens rendszeréből felépülő gyakorlat az, amelyből ez a tartalom kiolvasható. A normaigazolási eljárás során tehát a testület nemcsak alkalmazza, de egyben konstruálja is a jogot a határozatain keresztül.<sup>15</sup> E

---

<sup>12</sup> Tóth Gábor Attila szerint az alkotmány valamennyi rendelkezése vagy kifejezetten morális értékeket testesít meg, vagy ilyen értékeket szolgál. (Tóth 2009, 186-187. o.)

<sup>13</sup> Dworkin elmélete alapján, aki szerint a fogalom a közös megértés alapja, viszont a felfogás a reflexió eredménye, ami szükségképpen különbözik az embereknél. (Bódig 2000, 83. o.)

<sup>14</sup> Sólyom 2001, 143.o.

<sup>15</sup> Dworkin elmélete alapján álláspontom szerint is a jog integráns részét képezi a jogalkalmazók által kialakított gyakorlat. (Bódig 2000, 68. o.)

határozatoknak két releváns eleme van. Egyrészt benne foglaltatik az alkotmányon kívüli norma alkotmányosságáról való döntés, másrészt tartalmazza azt az indokolást, amellyel ezt a következtetést igazolja (igazoló érv). Bármilyen legyen is a döntés eredménye, a határozat szükségképpen tartalmazza ezt a két elemet, amelyek kihatással vannak az igazoló, alkotmányos norma, jelen esetben az alapjogi rendelkezés tartalmára.

### I.3. Az alkotmányos igazolhatóságról való döntés

A normabíráskodás során az Alkotmánybíróságnak mindenképpen dönteni kell arról, hogy az alkotmányon kívüli norma tartalmilag igazolható-e az alapjogi rendelkezés alapján.<sup>16</sup> Akár úgy ítéleti meg a testület, hogy a vitatott norma alkotmányos, akár ellenkező következtetésre jut, mindenképpen pontosítja ez által az alapjogi rendelkezés tartalmát. Az alapjogi normák szemantikai meghatározatlanságából következik, hogy azoknak több normavariánsa is lehet, amelyek sok esetben azonos eredményre vezetnek a jogalkalmazás során. De szükségképpen előfordul, hogy legalább egy esetcsoportban eltérő következtetés vonható le belőlük, és ilyen esetekben az Alkotmánybíróságnak kell döntenie arról, hogy melyik normavariánst (a norma melyik jelentését) alkalmazza és melyiket zárja ki. Az alkotmányon kívüli norma az alapjogi rendelkezések egyik lehetséges normavariánsa. Ha a testület úgy dönt, hogy az alkotmányon kívüli norma alkotmányos, úgy az alapjogi rendelkezések tartalmává emeli azt. Ellenkező esetben pedig az alkotmányon kívüli normát, mint az egyik lehetséges normavariánst kizárja az alapjogi rendelkezés tartalmából. Bármilyen legyen a döntés, ennek eredményképpen a testület pontosítja a normában lévő fogalmak jelentését,<sup>17</sup> mivel a döntés a gyakorlat részévé és így az alapjogi norma tartalmává válik.

Egy konkrét példával szemléltetve a gondolatmenetet: az Alkotmány azon rendelkezése, miszerint: „*A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét.*”<sup>18</sup> önmagában nem dönti el, hogy a házasság fogalma kiterjed-e az azonos nemű párok életközösségére vagy sem. Ha a testület úgy dönt, hogy igen, akkor ezt a rendelkezést a továbbiakban úgy kell olvasni, hogy „*A Magyar Köztársaság védi a(z) azonos nemű párok életközösségét is felölelő házasság... intézményét*”, ellenkező esetben pedig úgy, hogy „*...védi a(z) azonos nemű párok*

---

<sup>16</sup> Feltéve, hogy formai alkotmányellenesség nem állapítható meg.

<sup>17</sup> A gondolatmenet alapja Györfi Tamás monográfiájában olvasható. (Györfi 2001, 20-21.o.)

<sup>18</sup> Alkotmány 15. §.

*életközösségére nem vonatkozó) házasság ... intézményét*”. Mindkét esetben egy fokkal pontosabb meghatározását kaptuk a házasságnak, mint alkotmányos fogalomnak.

Az AB döntései azonban nem önmagukban állnak, azokat alá is kell támasztania, meg kell indokolnia, hogy miért jutott erre a következtetésre, miért az egyik normavariánst választotta a másik helyett. Maga a döntés meghozatala számos szubjektív tényező által befolyásolt, amit csak a megfelelő jogi érvelés tud objektívvá tenni. Az indokolásnak ezért nagy szerepe van a döntés elfogadottságának mértékében, emiatt bizonyos követelményeknek meg kell felelnie.

#### **I.4. A jogi érvelés**

A normaigazolási eljárás egyik eleme az igazoló érv, ami azt hivatott alátámasztani, hogy a döntéshozó megfelelő következtetésre jutott az alkotmányon kívüli norma alkotmányos igazolhatóságának kérdésében. Az érvelés tehát a döntés elfogadottságának alapja, de egyben az alapjogi rendelkezés tartalmi meghatározásának másik eszköze.

Az általában vett érvelésnek két alapvető formája különböztethető meg:<sup>19</sup> a szillogisztikus és az argumentatív módszer. A szillogisztikus módszer szerint a jogi érvelés úgy írható le, mint egy deduktív logikai következtetés, vagyis ha a vitatott érvényességű alkotmányon kívüli normát az alapjogi norma alá rendeljük, akkor kizárólag logikai úton dönteni lehet annak alkotmányosságáról. A szillogizmus szerint az érvelésnek az a feladata, hogy demonstrálja a konklúzió igazságát, bebizonyítsa, hogy eljutott az egyetlen érvényes következtetéshez. Ez a módszer azt a folyamatot írja le, amelynek során bizonyos premisszákból kiindulva lineáris úton eljutunk egy konklúzióig, és ezt azonosítja a döntés meghozatalának folyamatával. Álláspontom szerint azonban a jogi érvelés természete és szerepe merőben más, mint amit a szillogizmus sugall.

A szillogizmus feltételezné, hogy képesek vagyunk megállapítani az alapjogi rendelkezés egyetlen helyes jelentését, és ebből kiindulva tudnánk tisztán deduktív, logikai következtetést levonni az alkotmányon kívüli norma alkotmányosságáról. Azonban az alapjogi rendelkezések rendkívül absztrakt módon kerültek megfogalmazásra, és nem diktálják önmaguk jelentését. Az, hogy egy alkotmányon kívüli norma tartalmilag megfelel-e az

---

<sup>19</sup> Szabó Miklós megkülönböztetése alapján. (Szabó 2010, 86-87.o.) Hasonló módon különböztet meg Györfi Tamás teoretikus és praktikus érvelést. (Györfi 2001, 32.o.)

alkotmány rendelkezéseinek, minden esetben bírói mérlegelés eredménye. Erre mondta azt Kelsen, hogy a jogalkalmazás nem jogi automatizmus, ellenkezőleg, ott kezdődik, ahol a norma tartalma bizonytalan és ellentmondásos, különben a jogalkalmazás kizárólag ténykérdések eldöntéséből állna.<sup>20</sup> Természetesen vannak olyan esetek, amikor könnyű eldönteni azt, hogy az adott alkotmányon kívüli norma igazolható-e az alapjogi rendelkezés alapján (könnyű esetek), amennyiben a szabály szemantikai meghatározottsága elegendő mértékű ehhez. Azonban az esetek túlnyomó többségében jó okkal érvelhetünk a mellett és az ellen is, hogy a vitatott alkotmányon kívüli norma az alapjogi rendelkezés alá sorolható-e vagy sem (nehéz esetek).<sup>21</sup> Az erről való döntés, tehát az, hogy milyen jelentést kell tulajdonítani egy alapjogi rendelkezésnek, minden esetben az AB mérlegelésének tárgya.<sup>22</sup>

A szillogizmus elmélete szerint továbbá a deduktív, logikai következtetés, mint módszer azonosítható a bírói döntés folyamatával. Álláspontom szerint azonban a bírói gondolkodás folyamata, amely során eljut a döntéshez, különbözik az érvelés folyamatától.<sup>23</sup> Maga a konkrét döntési folyamat, amelyben egy bíró vagy jelen esetben az AB a határozatát meghozza, egyrészt megismerhetetlen, másrészt irreleváns. Hart szerint ennek a folyamatnak a vizsgálata a leíró pszichológia tárgya,<sup>24</sup> és álláspontom szerint is jogilag kizárólag a határozat indokolása, a jogi érvelés az, ami vizsgálható.

A jogi érvelés szerepe is ennek megfelelően más, mint amit a szillogizmus annak tulajdonít. Az AB döntése számos szubjektív elem és társadalmi, történelmi, etc. körülmények által befolyásolt. Ezért a jogi érvelésnek nem azt kell demonstrálnia, hogy a döntéshozó az egyetlen érvényes következtetésre jutott. A jogi érvelés szerepe az, hogy meggyőzzön másokat a döntés helyességéről,<sup>25</sup> ami két szempontból is rendkívül fontos.

Egyrészt azért, mert az alapjogok morális gyökerűek, és azok gyakorlása is az egyes emberek értékrendjétől és világnézetétől függően számtalan módon elképzelhető. Ezért amikor az AB az alapjogi joggyakorlás egyes módjainak (amik az alkotmányon kívüli normában öltenek testet) alkotmányosságáról dönt, valójában morális kérdésekben is határoz. Ennek következtében a joggyakorlás bizonyos meghatározott világnézetet vagy értékrendet tükröző

---

<sup>20</sup> Ld. a Kelsen – Schmitt vita összefoglalását. (Paczolay 2003, 17.o)

<sup>21</sup> A megkülönböztetés alapjához ld. Hart nyitott szövedékűség elmélete, valamint a könnyű és nehéz esetek megkülönböztetése. (Hart 1995, 146-159.o.)

<sup>22</sup> Dworkin szerint az értelmezés tárgykonstruktív, mert nem merül ki a rögzített jelentések feltárásában. (Bódig 2000, 82. o.)

<sup>23</sup> Györfi 2001, 15. o.

<sup>24</sup> Hart 2010, 89.o.

<sup>25</sup> Györfi 2001, 32. o.; Szabó 2010, 86.o.

módjai kikerülnek az alkotmányos védelem alól, míg másokat az alapjogi norma részévé emel. „*Határesetekben és össze nem férő koncepciók ütközésekor az Alkotmánybíróság feladata a választás. (...) Mivel a döntés végleges, a bírónak saját lelkiismerete és a közvélemény, elsősorban a szakmai közvélemény előtt kell helytállnia. Szembe kell néznünk tehát azzal, hogy az alkotmányos jog fogalmának egyik lehetséges értelme válik kötelezővé (...). A hibátlan szakmai érvelés is már az előzetes értékválasztáson belül érvényesül.*”<sup>26</sup> Ezt a morális értékválasztást a testületnek természetesen megfelelően meg kell indokolnia, de maga az érvelése nem lehet tisztán morális alapú, hiszen jogi kérdéseket kell eldöntenie, jogi eszközökkel.

A döntés helyességét tehát jogi szempontból is igazolni kell. Ahhoz, hogy a jogi érvelés alkalmas legyen az (elsősorban szakmai) közvélemény meggyőzésére, rendelkeznie kell valamilyen használható jogi eszközrendszerrel. A jogi érvelés eszközrendszere a dogmatika,<sup>27</sup> amely biztosítja, hogy annak alapján szakmai szempontból megítélhető legyen a döntés és igazolásának helyessége. Másrészt a dogmatika fontos szerepet játszik az alapjogi rendelkezések tartalmi meghatározásában. Szemantikai meghatározatlanságuknál fogva az alapjogi rendelkezések önmagukban szinte alkalmazhatatlanok, az Alkotmánybíróságnak azonban dönteni kell és döntését indokolni köteles. Ezért az alapjogi rendelkezéseket annak érdekében, hogy azok alkalmasak legyenek alkotmányossági kérdések eldöntésére, dogmatikailag ki kell egészíteni. A dogmatika pedig egy bizonyos összetettségi-fejlettségi fokon már az alapjogi norma részévé válik, ha annak alkalmazása következetes.<sup>28</sup> A dogmatika azonban nem eleve adott, s mivel az AB indulásakor nem volt előkép, azt a testületnek magának kellett megteremtenie. Ezért igyekezett megfogalmazni azokat a konkrét ügyön túlmutató elvi tételeket, ami alapján ítélkezik és ítélkezni fog. Az Alkotmánybíróság határozatai egyre inkább eltávolodtak a felülvizsgált jogszabály egyszerű megsemmisítésétől és azok később egyre nagyobb számú és jelentőségű pozitív rendelkezést mondtak ki, nemcsak a jogalkalmazó, hanem a jogalkotó felé is. Ezek az elvi megállapítások a gyakorlat részévé váltak, a testület következesen alkalmazta azokat alkotmányossági kérdések eldöntésekor. Ezért az ilyen elvi tételek az általánosságuknál fogva az alkotmányos rendelkezések kiegészítései, a normaanyag részévé lettek.<sup>29</sup> „...*(A) mindenkire kötelező*

<sup>26</sup> Sólyom Lászlónak a 23/1990 AB határozathoz fűzött párhuzamos véleményéből.

<sup>27</sup> A dogmatika szerepéről a jogi érvelésben ld. Bragyova, 167-190. o.

<sup>28</sup> Bragyova, 177. o.; Györfi Tamás a dogmatikai kiegészítés helyett a segédfogalom kifejezést használja. (Györfi 2001, 24. o.).

<sup>29</sup> A határozatok differenciálódásáról és az elvi tételek normaalkotó szerepéről ld. Sólyom 2001, 350-354. o. és Sólyom 2002, 18-28. o.

*alkotmányértelmező norma elmosza a határt az alkotmány értelmezése és továbbírása között.*”<sup>30</sup> Mindez igaz természetesen az alapjogokra is. Fentebb azt állítottam, hogy amikor az AB egy alkotmányon kívüli norma alkotmányosságáról határoz, akkor valójában egyben morális kérdésekben is dönt. Az alapjogi dogmatika sem mentes a morális elemektől. A dogmatika kidolgozásakor ugyanis meg kell fogalmazni az egyes jogok elvi alapjait és azok határait, ehhez szükségképpen olyan alkotmányon túli eszközökhöz kell folyamodni, amik nem képezik a tételes joganyag részét. Számtalan eszköz van arra, hogy az AB mellőzze a morális érvelést a határozat indokolásából, de nagyon komplex kérdésekben a testület sem dönthetett ideológiamentesen.<sup>31</sup>

## **I.5. Az alkotmányértelmezés**

Az alkotmányértelmezés a jogi érvelés eleme.<sup>32</sup> A normaigazolási eljárásban az alkotmányértelmezés szerepe az alapjogi rendelkezés tartalmának „feltárása”. A jogi érvelés annyival tágabb kategória, hogy álláspontom szerint magában foglalja az érvelési láncolat azon részét, amely a már „feltárt” alapjogi rendelkezés és az alkotmányon kívüli norma igazolhatóságáról való döntés között helyezkedik el. Az alkotmányértelmezés során születnek azok az elvi élű megállapítások, amelyek alapján el lehet dönteni az alkotmányossági kérdést. Az alkotmányértelmezésre is igazak a jogi érvelésnél leírtak. A jog argumentatív természetéből következik, hogy nincs egyetlen olyan univerzális eljárás, amelynek keretében az alapjogi rendelkezések jelentése feltárható lenne.<sup>33</sup> A magyar alkotmánybírósági gyakorlatot áttekintve is arra a következtetésre kell jutnunk, hogy nincs olyan kizárólagos értelmezési szabály, amely egyedülként jellemezné a testület döntéshozatalát. Ellenkezőleg, az AB határozataiban időnként fel-felbukkannak és ügydöntővé válnak bizonyos alkotmányértelmezési módszerek,<sup>34</sup> amelyeket más esetekben viszont mellőznek. Ilyenkor felmerül a kérdés, hogy a testület miért azt a módszert választotta döntésének indokolásához, és miért mellőzte azokat, amelyek eltérő eredményre vezettek volna. Erre csak az a

---

<sup>30</sup> Sólyom 2002, 21. o.

<sup>31</sup> Ilyen volt például a kárpótlási vagy az abolíciós határozat, amelyben az AB a monista emberkép mellett tette le a voksát. (Sólyom 2001, 120.o.)

<sup>32</sup> Bragyova András szerint a jogdogmatikai következtetés egyik különös esete. (Bragyova 1994, 191-208.o.)

<sup>33</sup> Ezt az álláspontot képviseli a kurrens alkotmányjogi szakirodalomban például Tóth Gábor Attila (Tóth 2009, 50-58), Csink Lóránt és Fröhlich Johanna (Csink – Fröhlich 2012a, 64-65. o.), Jakab András (Jakab 2008).

<sup>34</sup> A magyar AB gyakorlatában felbukkanó alkotmányértelmezési módszerekről ld. Tóth Gábor Attila (Tóth, 2009, 41-110.o.) Jakab András (Jakab 2008) vagy Csink Lóránt és Fröhlich Johanna (Csink – Fröhlich 2012a, 71-83.o.).

kézenfekvő válasz mutatkozik, hogy azért, mert a bírák úgy vélték, ezzel a módszerrel tudják leginkább alátámasztani a döntésüket.<sup>35</sup> Ezt az érvelést látszik erősíteni a párhuzamos és különvélemények intézménye. Ezek nem azt jelentik, hogy azok az alkotmánybírák, akik nem értenek egyet a többségi döntéssel vagy annak indokolásával, helytelen eredményre jutottak volna, csak azt, hogy álláspontjuk szerint más döntést kellett volna hozni. Ennek a háttérében az egyes bírák személyében található szubjektív elemek állnak. *„A párhuzamos vélemények közzétételét a halálbüntetésügyben, olyan körülmények között határoztuk el, amikor az egyes bírák indokolásai között össze nem egyeztethető szemléleti eltérések voltak, illetve az egységes indokolás az eredeti vélemények túl nagy részének figyelmen kívül hagyását követelte volna meg.”*<sup>36</sup> – emlékszik vissza az AB első elnöke.

Az alkotmányértelmezés is tehát – csak úgy, mint a jogi érvelés általában – nem deduktív, logikai következtetési folyamat, hanem argumentumok kialakítása, nem azért, hogy demonstrálja a következtetés abszolút érvényességét, hanem azért, hogy meggyőzzön másokat a döntés helyességéről. Egészen addig, amíg nincsenek meghatározott értelmezési kánonok, az Alkotmánybíróságnak nagy szabadsága van az alkotmányértelmezésben. Minél nagyobb az értelmezés szabadsága, a bírák többsége annál több, egymástól eltérő döntéseket tud ugyanazon szöveg alapján igazolni. Amikor az AB egy alkotmányon kívüli norma alkotmányos igazolhatóságáról határoz, akkor egyben morális döntést is hoz és az indokolásban is fel-felbukkannak morális elemek. Mind a konkrét döntés, mind pedig a jogi érvelésben található elvi megállapítások az alapjogi rendelkezések részévé válnak. Következésképpen az AB a saját értelmezését teszi joganyaggá. *„Az Alkotmánybíróságnak azonban éppen erre van felhatalmazása: hogy ti. az Alkotmány fenntartása érdekében a saját tartalmi koncepcióját érvényesítse.”*<sup>37</sup>

## **I.6. A normaigazolás korlátai**

Természetesen az AB sem járhat el önkényesen a normaigazolási eljárás során. Először is magát a döntést is igazolni kell, erre szolgál a jogi érvelés. Azonban azt láttuk, hogy a jogi érvelés, és azon belül az alkotmányértelmezés milyen fontos szerepet játszik az alapjogi rendelkezések tartalmának meghatározásában. Az alkotmányértelmezés nem tud eleget tenni e szerepének, amennyiben nem felel meg az alábbi alapvető követelményeknek. Az egyik ilyen

<sup>35</sup> Ezt az álláspontot képviseli Tóth Gábor Attila (Tóth 2009, 50-52. o.).

<sup>36</sup> Sólyom 2001, 27. o.

<sup>37</sup> 23/1990 (X. 31.) AB határozat, Sólyom László párhuzamos véleménye.

követelmény a joghoz kötöttség, a másik az érvelés és a gyakorlat koherenciája.<sup>38</sup> Ez a két feltétel nem csupán az alkotmányértelmezés meggyőző erejének szempontjából lényeges, hanem a joguralom és a jogbiztonság feltétel nélküli érvényesülést kívánó elveinek biztosítéka is egyben.

A joguralom általánosan elfogadott elve megköveteli minden ítélkező tevékenységet végző szerv joghoz kötöttségét. Ennek különleges formája az Alkotmánybíróság esetében az alkotmányhoz kötöttség.<sup>39</sup> Ennek megfelelően a testület egyetlen cselekvési maximája az alkotmány érvényre juttatása. Tehát egy alkotmányon kívüli norma alkotmányos igazolhatóságáról való döntés során az alkotmány szövegéből kell kiindulnia, vagy pontosabban döntését annak rendelkezései alapján kell igazolnia. Az alkotmány normaszövege jelenti azt az alapot, amelyre minden más norma érvényességét vissza kell tudni vezetni. Ennél fogva az AB szabadsága is csak addig terjed, amíg a döntés és annak indokolása nem áll nyilvánvaló ellentétben az alkotmány szövegével. Az írott szöveg tehát kijelöli az alkotmányértelmezés határait, orientálja az értelmezőt érvelése során. Annál erősebb a döntés igazolása és meggyőzőbb az érvelés, minél közelebb áll a normaszöveghez és minél több pozitív rendelkezést sző az értelmezés folyamatába.<sup>40</sup>

A szöveg azonban eltérő normákból áll, amelyek különböznek a konkrétságuk – azaz szemantikai meghatározottságuk, és ezzel összefüggésben meggyőző erejük – alapján.<sup>41</sup> Emellett különböző mértékben kötik az értelmezőt. Az alkotmány normaszövegében található alapjogi rendelkezések álláspontom szerint a következő három rétegre oszthatóak.

Az első réteget az egyes alapjogokat részletező szabályok alkotják, amelyek az alapjogilag releváns rendelkezések közül a legkonkrétabbak. Ez egyrészt azt jelenti, hogy egy jól körülhatárolható alapját adják az érvelésnek, mivel az igazolandó, alkotmányon kívüli norma és az igazoló, alapjogi norma között ebben az esetben a leginkább egyértelmű az egymáshoz rendelés. Ezen kívül szemantikailag is az egyes alapjogokat részletező normák a leginkább meghatározottak. Mindebből az következik, hogy az egyes alapjogi normáknak van a

---

<sup>38</sup> Csink Lóránt és Fröhlich Johanna úgy fogalmaznak, hogy az értelmezés legyen szabályokhoz kötött és maradjon következetes. (Csink – Fröhlich 2012a, 71.o.)

<sup>39</sup> Bragyova 1994, 149-167.o.

<sup>40</sup> Jakab András úgy fogalmaz: „*A szövegnek (...) erősebb a legitimációja, mint a bírónak.*” (Jakab 2008, 7 o.)

<sup>41</sup> Györfi Tamás úgy fogalmaz, hogy egy eset nemcsak attól lehet nehéz, hogy mennyire szabályozott (értsd szemantikailag mennyire meghatározott), hanem attól is, hogy az alkalmazandó norma milyen erős. Eszerint vannak perdöntő normák, és olyanok, amelyek csak érveket szolgáltatnak az eset bizonyos módon való eldöntése mellett. (Györfi 2001, 33-34.o.)

legnagyobb meggyőző ereje, hiszen minél kisebb a szemantikai meghatározatlanság mértéke, annál kisebb az értelmező mozgástere és annál jobban igazolható, hogy valóban a normaszövegnek megfelelő döntést hozott. Továbbá az e rétegbe tartozó normák képezik az AB legerősebb korlátját az értelmezésben, hiszen amennyiben a szövegből eredő kényszerítő követelményeket ignorálná a testület, úgy könnyen az a vád érné, hogy nem a szöveg alapján sőt, contra legem ítélkezik. Ahol tehát a szöveg egyértelműen üzen, ott nem lehet azt figyelmen kívül hagyni.

Az alapjogi rendelkezések második rétegét az alapelvek képezik, amelyek már kevésbé konkrétak, mint az előző szabályok. Egyrészt nem nyújtanak annyira jól körülhatárolható alapot az érvelésnek, mert ezek alkalmazásának határai kevésbé körvonalazottak. Továbbá az alapelvek általában nem önmagukban kerülnek alkalmazásra, hanem akkor, amikor az egyes alapjogi normák önmagukban nem elegendők a kérdés eldöntéséhez. Az egyes alapelvek azonban több (akár az összes) alapjogra is kiterjednek, tehát az alkotmányon kívüli normával való egymáshoz rendelésük többnyire közvetett és kevésbé egyértelmű. Másrészt az alapelvek megfogalmazása még absztraktabb, mint az egyes alapjogi normáké, vagyis még nagyobb teret engednek az értelmezésnek. Az előbbiekből következően az alapelvi rendelkezések meggyőző ereje kisebb, az értelmező számára is elég tág keretet jelölnek, ezért korlátozó szerepük is gyengébb.

Az alapjogi rendelkezések harmadik rétegét az alkotmányos értékrend képezi. Ennek különbségét a másik két rétegtől a közvetkezőképpen lehetne megragadni. Az egyes alapjogok és alapelvek önmagukban is megállnak, az alkotmányos értékrend azonban „*az Alkotmányban, mint normában megjelenő, illetve az Alkotmányból levezethető értékek összessége.*”<sup>42</sup> Tehát az alkotmányos értékrend, mint egység több mint az egyes alapjogok, alapelvek vagy értékek halmaza, ezért álláspontom szerint minőségileg különböző és önálló rétegét képezi az alapjogi rendelkezéseknek. Az alapjogi rendelkezések közül az alkotmányos értékrend rétege a legkevésbé konkrét. Ebben az esetben minden értéket és alapelvet, mint egységet kell szemlélnünk az alkotmányos értékrendben, amely mint ilyen képezheti az igazolási alapot, ami persze nem oldja meg azt a nehézséget, hogy mely rendelkezéseket vonjuk e körbe. Ezen kívül értelemszerűen egy nagyon absztrakt normahalmazt alkot, tehát magának a szövegnek a kényszerítő ereje önállóan gyenge. Az előbbiekből következik, hogy az alkotmányos értékrend, mint önálló normaréteg meggyőző ereje kicsi és korlátként is csak rendkívül tág keretet szab az értelmező számára. Az

---

<sup>42</sup> 47/2007 (VII. 3.) AB határozat.

alkotmányos értékrend önmagában valójában a testület többségének előzetes értékválasztását korlátozhatja, ami az olyan kifejezetten kényes és morális elemekkel telített kérdéseknél merül fel, mint például a halálbüntetés, az abortusz vagy a melegházasság. Hiszen ahogy azt már korábban is idéztem: „*Határesetekben és össze nem férő koncepciók ütközésekor az Alkotmánybíróság feladata a választás. (...) A hibátlan szakmai érvelés is már az előzetes értékválasztáson belül érvényesül.*”<sup>43</sup> Ilyen esetben az alkotmányos értékrend sugalmazza, hogy az eltérő értékrendek közül, melyik fér össze leginkább az alkotmánnyal.

Fontos leszögezni, hogy bár megkülönböztethetők egymástól, az alapjogi rendelkezések mégis együttesen képezik az egyes döntések igazolási alapját és adják azt a szöveggörnyezetet, amelyben minden külön rendelkezésnek jelentés tulajdonítható.

A normaigazolási eljárásban a döntéshozó szerv másik erőteljes korlátja a koherencia követelménye. Eszerint a jogi érvelésnek mind az adott döntésen belül, mind pedig a gyakorlattal szemben koherensnek, azaz tartalmilag összeegyeztethetőnek kell lennie.<sup>44</sup>

Az adott döntést igazoló jogi érveléssel szemben általános követelmény, hogy képes legyen másokat meggyőzni a döntés helyességéről. Ha az érvelést alkotó kijelentések nem alkotnak koherens egységet, úgy a jogi érvelés meggyőző ereje elenyészik, és a döntéshozó kiteszi magát a (szakmai) közvélemény kritikáinak. Ha a döntés igazolása nem képes betölteni meggyőző szerepét, akkor mind a döntés, mind pedig közvetetten a döntést hozó szerv elfogadottsága is jelentős mértékben lecsökken.

A dolgozat témája szempontjából azonban lényegesebbnek tekinthető a gyakorlattal való tartalmi összeegyeztethetőség. Az AB gyakorlata tölti meg tartalommal a magasan absztrahált alapjogi rendelkezések alkotta keretet, ezért valójában az is a normaanyag része. Tehát a gyakorlattal való koherencia követelménye igazából a joghoz kötöttség egyik különleges esete. Ez a koherencia képes biztosítani azt, hogy az egyes határozatokban felbukkanó elvi élű megállapítások, következtetések, érvelések valóban következetesen alkalmazásra kerüljenek, ténylegesen az alapján ítélezzék a testület és így azok a normatartalom részévé válhassanak. Ez viszont megköveteli, hogy az egyes döntések valóban illeszkedjenek a korábbi gyakorlat elemei közé.

---

<sup>43</sup> 23/1990. (X. 31.) AB határozat, Sólyom László párhuzamos véleménye.

<sup>44</sup> Az igazoló érvelés konzisztenciájáról és koherenciájáról ld. Bragyova 1994, 183-191. o.

## I.7. Megváltozott mérce és a gyakorlat

Azon állításomból, miszerint a gyakorlattal szembeni koherencia követelménye valójában a joghoz kötöttség egyik különleges esete, nem következik, hogy a normaszöveg és a gyakorlat azonos mértékben kötné a testületet. Egyrészt a normaszöveg autoritása erősebb, mint a gyakorlaté, ezért annak meggyőző ereje is nagyobb. Ha a szöveg valóban egy stabil alapként funkcionál, akkor erősebb korlátját képezi a döntéshozatalnak, mint a gyakorlat, mivel a szöveg egyértelmű jelentését a gyakorlat nem ronthatja le. Ez következik a testület alkotmányhoz, mint szöveghez való kötöttségéből is. Maga a gyakorlat is csak adott normaszövegre épülhet. Az egyes döntések és közvetett módon az egész gyakorlat csak adott normaszöveg alapján igazolható. Mivel az alkotmányon kívüli normák alkotmányos igazolhatóságáról való döntés attól függ, hogy adott alapjogi rendelkezésnek milyen jelentést tulajdonít a döntéshozó, ezért az alkotmányon kívüli norma igazolhatósága csak egy konkrét alkotmányhoz képest értelmezhető.<sup>45</sup> Másrészt a normaszöveget nem tudja megváltoztatni az AB, a gyakorlatára azonban van ráhatása, mivel azt saját maga alakítja. Az előbb elmondottakból következik, hogy amennyiben a gyakorlat alapját képező norma szövege megváltozik, úgy szükségképpen felül kell vizsgálni, hogy az egyes döntések, és követett módon az egész gyakorlat igazolható-e az új szöveg alapján. Ezért a szöveghez kötöttség követelménye erősebb, mint a gyakorlattal való összeegyeztethetőség elvárása, mivel a gyakorlat részét képező egyes döntések igazolási alapja a szöveg módosulása következtében elveszhet vagy megváltozhat. Azért szükséges felülvizsgálni a gyakorlatot a megváltozott normaszöveg alapján, mert ennek során kiderül, hogy a gyakorlat mely elemeit lehet megtartani, melyeket kell kizselektálni, illetve mely elemeket kell más módon igazolni. Csak így kaphatunk választ arra, hogy a gyakorlat mely része lesz használható, képezheti a normaigazolás alapját az újabb döntések meghozatalakor. Amennyiben az AB ignorálja a normaszöveg, mint igazolási alap megváltozását, és a korábbi gyakorlat alapján ítélkezik a jövőben, úgy a ténylegesen meghozott döntések és a normaszöveg elválnak egymástól. Így valójában egy olyan gyakorlat alakulna ki, amely nem a normaszöveg alapján épül fel. Az a feszültség, ami az igazolási alap és tényleges gyakorlat között ekként kialakulna, egy bizonyos idő után mind a döntések, mind pedig az újabb gyakorlat elfogadottságának radikális csökkenéséhez vezetne, mert a jogi érvelés nem lenne képes betölteni meggyőző szerepét. Egyrészt azért, mert nem találna igazolási alapot a megváltozott normaszövegben a korábbi

---

<sup>45</sup> Bragyova 1994, 133-149.o.

gyakorlat alapján meghozott döntései igazolására. Ezzel összefüggésben pedig azért, mert így az AB valójában nem a megváltozott normaszöveg alapján ítélné, vagyis nem azt juttatná érvényre. Ennek következtében az alkotmányossági mérce nem a megváltozott normaszöveg, hanem a korábbi gyakorlat lenne, ami megakadályozná, hogy az alkotmányon kívüli jogrendszert a megváltozott alkotmányszöveghez igazítsák. Annak érdekében, hogy az alkotmány valóban be tudja tölteni azon funkcióját, hogy tartalmilag meghatározza az alatt fekvő jogrendszert, szükséges a gyakorlat felülvizsgálata, aminek során elméletben a következő eredményekre juthatunk.

A gyakorlat egy része elméletileg minden további nélkül átemelhető a normaszöveg változása után, amennyiben a releváns gyakorlat részét képező döntések igazolási alapja változatlan. Fontos azonban leszögezni, hogy ez a változatlanság összetett kérdés, és végképp nem ítélné meg matematikai eszközökkel. Önmagában az a tény, hogy egy konkrét alapjogot szabályozó rendelkezés nem változott, nem jelenti azt, hogy az igazolási alap is változatlan lenne. A korábbiakban rámutattam az alapjogi rendelkezések különböző rétegeire és kifejtettem, hogy milyen szoros kapcsolat van közöttük. Egy döntés igazolási alapja ezért sosem szűkíthető le egyetlen alapjogi normára. Ahhoz, hogy eldönthessük változatlan maradt-e a döntések igazolási alapja, meg kell vizsgálnunk az egyes alapjogi rétegekben bekövetkező változásokat. Az alapjogi rendelkezések különböző rétegeinek egymásra hatásából következik, hogy ez a változás mértéke nem becsülhető meg matematikai eszközökkel. Tekintettel arra, hogy az alapjogi rendelkezések milyen szűkszavúan fogalmaznak, minden egyes szó, kifejezés, vessző megváltozása rendkívül jelentős lehet, ha alapjaiban érinti az alkotmányos jogokat.

A gyakorlat bizonyos részét el kell majd vetni a felülvizsgálat során, mert az azt alkotó döntések igazolási alapja eltűnt vagy oly mértékben megváltozott, hogy azt az érvelés nem képes rá visszavezetni. Annak eldöntése, hogy a megváltozott normaszöveg alapján a gyakorlat egy részét el kell-e vetni, ugyanúgy mérlegelt igényel, amelyben az összes alapjogi rendelkezést meg kell vizsgálni.

A harmadik eredmény, amit a korábbi gyakorlat felülvizsgálata során kaphatunk, kevésbé köti a döntéshozót. Ebbe a csoportba tartoznak azok az esetek, amikor nem dönthető el egyértelműen, hogy a vonatkozó gyakorlat gond nélkül átemelhető-e, de nem is következik kényszerítően a szövegből annak elvetése. Az előző két csoportba sorolt esetek is bírói mérlegelést igényelnek, de sokkal erősebben meghatározottak a szöveg által. Míg ezekben az

esetekben arról van szó, hogy a szöveg kellően tág mozgásteret biztosít a döntéshozónak a tekintetben, hogyan dönt a gyakorlat átvételéről. Ilyen esetekben a döntéshozónak figyelemmel kell lennie azonban arra, hogy döntése milyen mértékben lesz igazolható a megváltozott normaszöveg alapján. Tekintettel arra, hogy a jogi érvelés szerepe a döntés helyességének alátámasztása, és hogy a szövegnek nagyobb autoritása van, mint a bírónak, ezért a normaigazolási eljárás lehetséges eredményei közül azt kell választani, ami a megváltozott szöveg alapján jobban alátámasztható. Ha az új igazolási alapot nem mint kötöttséget szemléljük, akkor azt mondhatjuk, lehetőséget ad az AB többségének arra, hogy a korábbi gyakorlattal könnyebben tudjon szakítani, mivel a normaszöveg változása lazít a gyakorlattal szembeni koherencia követelményének szorításán.

## **II. Az Alaptörvény hatása az alapjogok védelmére**

2011. december 31. napjáig a normaigazolási eljárás alapját az '89-es Alkotmány képezte, annak normaszövegére épült rá az AB gyakorlata az elmúlt több mint húsz évben. Ma már azonban az Alaptörvény tölti be az alkotmányossági mérce szerepét. Megváltozott tehát a normaigazolás alapja, az igazoló norma és ennek megfelelően az AB jövőbeli gyakorlata már az Alaptörvény normaszövegére fog támaszkodni. A megváltozott szöveg minden eleme természetesen ki fog hatni a testület döntéshozatalára, hiszen a megváltozott norma alapján kell ítélnie a jövőben. Azonban feltűnő sajátossága az Alaptörvénynek, hogy némely rendelkezése látszólag közvetlenebb módon fog kihatni a testület alkotmányértelmezésére. Álláspontom szerint e rendelkezések némelyike direkt, mások nem annyira nyilvánvaló módon orientálni kívánják az Alkotmánybíróság értelmezési gyakorlatát. Ezeket a szabályokat azért érdemes megvizsgálni, mert, ahogy arra már korábban rámutattam, a normaigazolási eljárásban az alkotmányértelmezés során telnek meg tartalommal az alapjogi rendelkezések. Véleményem szerint ezért az értelmezést befolyásoló szabályok közvetett módon kihatnak az alapjogok tartalmára, hiszen azokat a testület, mint normaszöveget a normaigazolási eljárás során köteles figyelembe venni és megtartani. Tehát ezen alkotmányértelmezést befolyásoló rendelkezések kihatással lesznek a jövőbeli gyakorlatra, beleértve az alapjogok tartalmának alakulását. E vitatott rendelkezések álláspontom szerint felvetnek bizonyos kérdéseket, amiket érdemes alaposan megvizsgálni, hogy lássuk, miben állnak a kurrens szakirodalomban felmerült kritikák gyökerei, milyen lehetséges értelmezés adható ezeknek a szabályoknak, és milyen következményekkel járhatnak a gyakorlatra és közvetetten az alapjogok védelmére nézve. Az Alaptörvény releváns szabályait az alapjogi rendelkezések fent ismertetett csoportosítása (az alapjogi rendelkezések három rétege) alapján fogom vizsgálni, kiegészítve az At. újításaként a normaszövegbe kerülő, az alkotmányértelmezés módszertani útmutatóiként funkcionáló szabályaival.

### **II.1. Az egyes alapjogok szintjén bekövetkező változások**

Az egyes alapjogokat részletező szabályok az alapjogi rendelkezések legkonkrétabb normái. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a jogi érvelésben ezeknek van a legnagyobb meggyőző erejük, másrészt arra utal, hogy ezek képezik az AB döntési szabadságának legerősebb korlátját. Ebből következik, hogy az alapjogi rendelkezések ezen rétegében bekövetkező változások

fognak leginkább és legközvetlenebbül kihatni az Alkotmánybíróság jövőbeli gyakorlatára. Először is, mert az egyes alapjogok szintjén bekövetkező szövegszerű változások alapján lehet a legkönnyebben dönteni arról, hogy a korábbi gyakorlat vonatkozó elemei átemelhetők-e és a jövőben is alkalmazhatók-e a normaigazolási eljárás során. Másodszor pedig azért, mert ezen a szinten tud legegységesebben üzeni a szöveg a jövőbeli gyakorlat alakulására vonatkozóan. Az Alaptörvényben, az alapjogi rendelkezések első rétegében három olyan jelenség látszik kirajzolódni, amelyek direkt vagy kevésbé nyilvánvaló szándéka a testület jövőbeni gyakorlatának orientálása, ezen keresztül az alapjogok tartalmi változásának előidézése vagy éppen annak megakadályozása. Álláspontom szerint ilyen jelenségnek tekinthető az alkotmánybírósági gyakorlat normaszövegbe vétele, a vitatott alkotmányosságú jogintézmények alkotmányi rangra emelése, illetve bizonyos alapjogok leminősítése államcélként. Az Alaptörvény e három jelenségét a normaszövegből kiindulva, de elméleti szinten fogom tárgyalni, egy-egy példával szemléltetve a gondolatmenetet. Természetesen minden illusztrációnak megvannak a maga korlátai ezért szeretném leszögezni, hogy a példát, mint részt nem lehet fenntartás nélkül az egészre vonatkoztatni.

### II.1.1. Az alkotmánybírósági gyakorlat normaszövegbe emelése

Az alkotmánybírósági gyakorlat átültetése a normaszövegbe eredményezheti az alapjogvédelmi szint stagnálását, ami a jövőben viszont a kellő mértékű alkotmányos védelem hiányát vonhatja maga után.

Nem feltétlenül probléma, ha a jogalkotó reagál a gyakorlatra és beveszi a normaszövegbe annak olyan elemeit, amelyek az ítélkezés állandó elveiként szolgáltak.<sup>46</sup> Azonban az alapjogok esetében a gyakorlat normaszöveggé emelése problémát okozhat, ha az az alapjogok tartalmára vonatkozik. Az AB döntése, a benne rejlő elvi élű megállapításokkal együtt, ugyanis saját korának szól. Egy meghatározott társadalmi környezetben születettek, ezért elvileg sem tarthatnak igényt örökérvényre.<sup>47</sup> Hiszen az alkotmány fogalmához hozzátartozik a társadalmi-politikai valóság, ezért azt nem lehet légtüres térben szemlélni. Éppen ezért a társadalmi körülmények változása miatt ugyanazon szöveg mást és mást

---

<sup>46</sup> Ilyen pozitív újítás az Alaptörvény C) cikkében a hatalommegosztás elvének deklarálása.

<sup>47</sup> Sólyom Lászlónak a 23/1990 (X. 31.) AB határozathoz fűzött párhuzamos véleményéből.

jelenthet az egyes korszakokban.<sup>48</sup> A társadalom változásával megjelenhetnek olyan társadalmi jelenségek, amelyek a döntés meghozatalánál nem voltak előre láthatók, és amelyek egy bizonyos idő után olyan mértékűvé válhatnak, hogy indokoltnak mutatkozik azokat alkotmányos védelemben részesíteni. Ez a folyamat megköveteli a normaszöveg egyfajta rugalmasságát. Ezért kell az alapjogokat az általánosítás olyan magas szintjén megfogalmazni, hogy a szöveget a társadalom változásaihoz lehessen igazítani. Így lehet elérni, hogy az alapjogokat a különféle világnézettel, értékrenddel rendelkező emberek a számukra legmegfelelőbb módon tudják gyakorolni. Ha az alkotmánybírói gyakorlat bizonyos elemeit beemeli az alkotmányba, akkor csökken a szöveg rugalmassága. Ennek következtében előfordulhat, hogy kialakulnak és általánossá válnak olyan társadalmi jelenségek, az alapjogok gyakorlásának olyan módjai, amelyeket bár indokolt lenne, nem biztos, hogy alkotmányos védelem alá lehet vonni. Ez bekövetkezhet azért, mert a szöveg túl konkrét és ennek lehetőségét egyértelműen kizárja, vagy azért, mert kellően erős igazolási alapját adja egy olyan döntés meghozatalának, amely nem engedi meg a jogkiterjesztést. Hiszen maga a normaszöveg erősebben köti az Alkotmánybírást, mint a gyakorlata, egyrészt mert az előbbi nem ronthatja le, másrészt mert a szöveg autoritása és ennek következtében a meggyőző ereje is nagyobb. Tehát az alapjogok tartalmának bizonyos elemei rögzülnek vagy legalábbis nagyon merevvé válnak, ez által nem tudnak igazodni a társadalmi változásokhoz, és ez egy idő után eredményezheti az alapjogok elégtelen mértékű védelmét.

Az At. a házasság definícióját<sup>49</sup> veszi át az AB gyakorlatából, és úgy határozza meg, mint *„férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget”*. Az AB töretlen gyakorlata<sup>50</sup> szerint a házasság valóban csak eltérő nemű személyek között állhat fenn. A testület döntéseinek meghozatalakor arra a következtetésre jutott, hogy a hagyományaink és a közfelfogás alapján, tehát adott társadalmi környezetben a házasság csak férfi és nő között jöhet létre. A házasság alkotmányos fogalma azonban változhat, *„sőt változnia kell, ha a társadalomban uralkodónak elfogadott házasság és családfelfogás megváltozik, melynek követése a törvényhozó feladata.”*<sup>51</sup> A szociális környezet és benne a társadalmi mikrostruktúra folyamatos átalakuláson megy keresztül. Az utóbbi évtizedekben megváltozott a hagyományos családmódel, mozgalmak indultak az eltérő szexuális identitású emberek hátrányos megkülönböztetése ellen, és ösztársadalmi szinten lassan egyre elfogadottabbá

<sup>48</sup> Csink – Fröhlich 2012a, 16-17.o.

<sup>49</sup> Alaptörvény L) cikk (1) bekezdés.

<sup>50</sup> Ld. 14/1995 (III. 13.) AB határozat, 154/2008 (XII. 17.) AB határozat.

<sup>51</sup> Bragyova Andrásnak a 154/2008 (XII. 17.) AB határozathoz fűzött különvéleménye.

válí a homoszexualitás. Erre a jelenségre a jognak is reagálnia kellett. A jogkiterjesztő tendencia az élettársi kapcsolat jogi védelem alá helyezésével kezdődött,<sup>52</sup> majd folytatódott 1996-ban az Alkotmánybíróság döntése nyomán annak az azonos nemű élettársakra való alkalmazásával. 2009 óta pedig az azonos neműek életközösségének jogi védelmét szolgálja a bejegyzett élettársi kapcsolat (bék) intézménye.<sup>53</sup> Ugyanakkor a bék nem biztosít a házastársakéval azonos jogokat a bejegyzett élettársi kapcsolatban élőknek. Az AB szerint ez alkotmányosan nem is lehetséges, mert tartalmilag nem lehet azonossá tenni a két jogintézményt.<sup>54</sup> Jelenleg tehát nem illeti meg a házasságkötéshez való alapjog<sup>55</sup> azokat, akik azonos nemű személlyel kívánnak életközösséget létesíteni, ugyanakkor a részükre létrehozott intézmény kevesebb jogot biztosít számukra, mint a házastársaknak. Jelenleg az AB szerint ez a helyzet így alkotmányos. Azonban nem lehet kizárni annak lehetőségét, hogy a társadalomban bekövetkező változások később oda vezetnek, hogy indokolt lenne a házassághoz való jogot kiterjeszteni vagy az azonos neműek életközösségét is ugyanolyan szintű alkotmányos védelemben részesíteni. Ilyen irányú nemzetközi kötelezettség nem terheli Magyarországot, de a kérdés vizsgálatakor nem lehet elmenni az egyértelműen jogkiterjesztő nemzetközi tendencia mellett.<sup>56</sup> A jelenleg fennálló helyzetet azonban konzerválni látszik az L) cikk, amely a hagyományos házasságmodell emeli alkotmányos értéké. Emiatt a házasságkötéshez való jogot valószínűleg nem lehet kiterjeszteni az azonos nemű élettársakra,<sup>57</sup> viszont továbbra is alkotmányellenes lesz a bék tartalmi azonosítása a házassággal, azért, mert a normaszöveg kellően pontos ahhoz, hogy eldöntse az alkotmányossági kérdést. Feltéve, hogy a szövegből nem következik kényszerítően a gyakorlat megváltoztathatatlansága, az L) cikk akkor is kellően erős igazolási alapját nyújtja a jogkiterjesztés megakadályozásának.

---

<sup>52</sup> 1977. évi IV. törvény.

<sup>53</sup> 2009. évi XXIX. törvény.

<sup>54</sup> Ld. 154/2008 (XII. 17.) AB határozat.

<sup>55</sup> Amit az Alkotmánybíróság a méltósághoz való jogból vezetett le. Ld. 22/1992 (IV. 10.) AB határozat.

<sup>56</sup> 2001 óta a világon már tíz állam legalizálta az azonos neműek házasságát.

<sup>57</sup> Nem osztom Jakab András álláspontját, aki nem zárja ki ennek lehetőségét. (Ld. Jakab 2011, 194. o.) Álláspontom szerint a nemzetközi emberi jogi egyezmények megfogalmazása alapján sem lehet arra a következtetésre jutni, ellentétben az Alaptörvénnyel, hogy a házasság kizárólag férfi és nő között állhat fenn. Ezt az álláspontot képviseli Drinóczi Tímea és Zeller Judit is. (Drinóczi – Zeller 2006, 17. o.)

## II.1.2. Vitatott jogintézmények alkotmányi rangra emelése

Egy vitatott alkotmányosságú szabály normaszövegbe emelése formailag alkotmányossá tehet egy egyébként vélhetően vagy valósan alkotmányellenes alapjog-korlátozást, ezáltal lehetetlenné teszi a megfelelő védelmi szint biztosítását.

Egy alkotmányon kívüli norma alkotmányosságáról az AB jogosult és köteles dönteni. A normaigazolási eljárásban az alkotmányból, mint igazoló normából kell kiindulnia és annak alapján kell igazolnia a vitatott alkotmányosságú norma tartalmát. Ha azonban a vitatott alkotmányosságú alkotmányon kívüli normát beemeljük az alkotmányba, ezáltal saját magát tesszük meg önmaga igazoló normájává. Ennek következtében az AB nem lesz képes annak alkotmányellenességét megállapítani, hiszen formailag megfelel a normaszövegnek, bár tartalmilag inkoherens lehet az alkotmány egyéb rendelkezéseivel. Azáltal, hogy egy alkotmányellenes szabály a normaszöveg részévé válik, válójában az alkotmány védelmi szintjén üt lyukat, mert a főszabály alól maga enged kivételt és teszi lehetővé az egyébként alkotmányellenes jogkorlátozást.

Az Alaptörvény IV. cikk (2) bekezdése alkotmányi rangra emelte a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (tész) intézményét. Ezáltal formailag alkotmányossá tett egy olyan jogintézményt, amely vélhetően beleütközik nemzetközi alapjogi standardokba és belföldön is igen vitatott volt annak alkotmányossága. A tész intézményének bevezetése<sup>58</sup> megteremtette annak lehetőségét, hogy életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság már az ítélethirdetéskor kizárja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét. A tész intézményével szemben komoly alkotmányossági aggályok merültek fel. A szakirodalomban megjelenő kritikák<sup>59</sup> elsősorban azt hangsúlyozzák, hogy a szabadulás realizálható reményének kizárása az emberi méltósághoz való jog lényeges tartalmát korlátozza, emellett az embertelen bánásmód tilalmába ütközik. A hazai szabályozás ellentétben állónak látszik az Európa Tanács Rec (2003) 22. számú ajánlásával,<sup>60</sup> amelynek 4.a. pontja kimondja, hogy a feltételes szabadságra bocsátást az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltnek is biztosítania kell a jognak. A jogintézmény hazai alkalmazásával kapcsolatban vélhetően az Emberi Jogok Európai Bírósága is megállapítaná az Egyezmény 3. cikkének (kínzás tilalma) sérelmét. A

---

<sup>58</sup> 1998. évi LXXXVII. törvény 5. §.

<sup>59</sup> Jakab 2011, 205-206. o., valamint ld. a Magyar Helsinki Bizottság alkotmánybíróági indítványát (Helsinki 2009)

<sup>60</sup> Forrás: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=70103&Site=CM> (letöltés ideje: 2012. 10.30. 12:48 perc).

Kafkaris v. Cyprus ügyben hozott ítéletében<sup>61</sup> ugyanis kimondta, hogy önmagában az életfogytig tartó szabadságvesztés kimondása nem sérti a 3. cikket, de a tagállam igazságszolgáltatási rendszerének de jure és de facto biztosítania kell a feltételes szabadság lehetőségét.<sup>62</sup> Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésből csak elnöki kegyelem útján lehet szabadulni. De jure tehát biztosított a szabadulás realizálható reménye, de facto azonban még sosem alkalmazták.<sup>63</sup> Az intézmény alkotmányellenességének megállapítását 2009-ben – többek között – a Magyar Helsinki Bizottság kezdeményezte,<sup>64</sup> azonban arról az AB az At. hatályba lépéséig nem döntött, s a jövőben már nem is bírálhatja el.<sup>65</sup> A tész Alaptörvénybe emelésével valószínűleg nem is tudná megállapítani annak alkotmányellenességét, hiszen alkotmányi szinten került rögzítésre egy jogintézmény, amelynek fogalmi eleme a szabadságvesztés ténylegesen életfogytig tartó időtartama.<sup>66</sup> Tehát formailag alkotmányossá tett a jogalkotó egy olyan intézményt, amely vélhetően túlzott mértékben korlátozza az emberi méltósághoz való jogot és sérti az embertelen bánásmód tilalmát. Ezáltal alkotmányos szinten rögzített egy alapjogsértő korlátozást.

### II.1.3. Alapjogok leminősítése államcélá

Azáltal, hogy az Alaptörvény államcélá degradál bizonyos alapjogokat, elzárja előlük a fejlődés útját és meggátolja azok fokozottabb védelmét a jövőben.

Az alapjogok egyik lehetséges csoportosítása szerint ugyanis léteznek alanyi alapjogok és olyanok, amelyek államcélként vagy állami kötelezettséggként jelennek meg.<sup>67</sup> Az alanyi alapjogok közé tartoznak a klasszikus szabadságjogok, amelyek esetében az állam elsősorban azok megsértésétől köteles tartózkodni, ezért az állami beavatkozással szemben erősebb védelmet élveznek. Szemben az állami kötelezettségekkel, amelyek tipikusan a második és harmadik generációs alapjogok körét jelenti, és amelyek esetében az állam elsősorban pozitív

---

<sup>61</sup> Case of Kafkaris v Cyprus, Appl. no. 21906/04.

<sup>62</sup> Tóth 2012.

<sup>63</sup> Tóth Mihály 2012, 271.o.

<sup>64</sup> Helsinki 2009.

<sup>65</sup> Az Aár. 19. cikk (3) bekezdése, valamint az új Abtv. 71. § (1) bekezdése szerint az Alaptörvény alapján indítványozási jogkörrel nem rendelkező indítványozó által benyújtott indítvány alapján indult eljárás megszűnt.

<sup>66</sup> A Velencei Bizottság is kifejtette, hogy amennyiben az Alaptörvény vonatkozó rendelkezését úgy kell érteni, mint ami kizárja az életfogytig tartó szabadságvesztés időtartamának csökkentését, úgy ellentétes a nemzetközi emberi jogi standardokkal. (Venice Commission 2011)

<sup>67</sup> Az alapjogok és az alkotmányos feladatok vagy állami célkitűzések megkülönböztetéséhez, valamint azok természetének kifejtéséhez ld. 28/1994 (V. 20.) AB határozat.

cselekvésre kötelezett. Ez utóbbiak esetében az állami beavatkozással szembeni védelem gyengébb. Az elhatárolás természetesen nem ennyire egzakt. Az alanyi alapjogok esetében is terheli az államot intézményvédelmi kötelezettség, ami megterheli a költségvetést. Például a gyülekezési jog érvényesülése érdekében köteles garantálni a rendezvény biztonságát. Illetve az államcéllok csoportjába tartozó alapjogoknak is lehet alanyi jogi oldala, ilyen például a munkához való jogon belül a munka szabad megválasztásához való jog. Ezért talán pontosabb az osztályozás akkor, ha a következőképpen teszünk különbséget. Vannak olyan alapjogok, amelyekben belül az alanyi jogi jelleg dominál és vannak olyanok, amelyekben belül az állami kötelezettség kerül hangsúlyosabban előtérbe. Ez felételezi, hogy az alapjogokat az alkotmány valóban, mint alapjogok deklarálja, lehetővé téve ez által az államcélként értelmezett alapjogok előtt a fejlődés, a magasabb szintű védelem lehetőségét. Az Alaptörvény azonban nem ezt az utat követi. Azokat az alapjogokat, amelyekről általánosságban elmondható, hogy elsősorban, mint állami kötelezettség szerepeltek az alkotmánybíróági gyakorlatban, egyértelműen államcélként határozza meg.<sup>68</sup> Ezáltal elvágja a lehetőséget az elől, hogy az AB ezeket a jogokat később másként értelmezze és alanyi jogi jelleget kölcsönözzön nekik vagy egyes elemeiknek. Továbbá konzerválja azt a helyzetet, hogy az állam széles körűen korlátozhatja ezeket az alapjogokat.

Az Alaptörvény például a szociális biztonsághoz való jogot degradálja állami kötelezettséggé, ami felveti az alapjogvédelmi szint csökkenésének lehetőségét és elzárja a lehetőséget attól, hogy ez a jog később fokozottabb védelemben részesülhessen. Bár eddig is elsősorban államcélként tekintette az AB, de voltak olyan elemei, amelyek fokozottabb védelemben részesültek és magának az alapjognak a természete is vitás volt.<sup>69</sup>

A szociális biztonsághoz való jog az ún. gazdasági, szociális és kulturális jogcsoportba tartozik, olyan alapjog tehát, amelyben dominál az állami kötelezettség. Bár önálló jogként 1972 óta szerepelt az Alkotmányban, de csak mint állami feladat. Paradox módon a piacgazdasági rendszerbe való átmenet során, az 1989. évi XXXI. törvénynek köszönhetően került megfogalmazásra olyan módon, ami az alanyi jogként való elismerésének lehetőségét is felvetette.<sup>70</sup> A szociális biztonsághoz való jog természete kezdettől fogva vitatott volt az alkotmánybírák között. 1994 óta kezdte az AB fokozottabb védelemben részesíteni, de

---

<sup>68</sup> Kivétel a munkához való jog, ld. Alaptörvény XII. cikk (1) bekezdés.

<sup>69</sup> Például a 28/1994 (V. 20.) AB határozat így fogalmaz: „Kivételesen maguknak az alkotmányba felvett egyes szociális jogoknak is van közvetlenül alanyi jogi oldala.”.

<sup>70</sup> Juhász 2009, 2580-2581.o.

mellőzte az alanyi jogi jellegének kimondását.<sup>71</sup> Helyette a tulajdonjogi védelmet kiterjesztette a járulékfizetési mozzanatot tartalmazó társadalombiztosításra ellátásokra, a védelem másik irányát pedig jogbiztonság igényének érvényesítése, a szerzett jogok védelme jelentette.<sup>72</sup> A szociális biztonsághoz való jog tartalmára vonatkozóan a testület kimondta, hogy azt az állam a társadalombiztosítási rendszer és az egyéb szociális intézkedések útján, ún. vegyes rendszerben köteles biztosítani, de kezdetben tagadta, hogy annak lenne alkotmányosan megkövetelhető minimális tartalma. Majd a testület a 43/1995. (VI. 30.) AB határozatban kimondta, hogy a szociális ellátások mértéke nem csökkenhet az alkotmányosan megkövetelhető minimum szint alá. Később pedig már a jog mértékének meghatározásaként is értékelhető megállapítást tett,<sup>73</sup> amikor kimondta, hogy a „szociális biztonsághoz való jog a szociális ellátások összessége által nyújtandó olyan megélhetési minimum állami biztosítását tartalmazza, amely elengedhetetlen az emberi méltósághoz való jogmegvalósulásához.”<sup>74</sup> Ez által a testület nyitva hagyta annak lehetőségét, hogy az ellátások várható – az emberi méltóság biztosításához szükséges – szintjének vizsgálata irányába fejlessze tovább a szociális biztonsághoz való jogra vonatkozó értelmezését.<sup>75</sup>

A szociális biztonsághoz való jog megfogalmazása az Alaptörvényben azonban megváltozott. Egyrészt már nem alapjogként, hanem állami célkitűzésként deklarálja a szociális biztonsághoz való jogot. Másrészt kimaradt a szövegezésből, hogy az állam a szociális intézkedések mellett a társadalombiztosítási rendszer útján is köteles gondoskodni e jog érvényesüléséről.<sup>76</sup> Ez alapot teremt az államnak arra, hogy a társadalombiztosítási rendszer működtetésétől eltekintsen,<sup>77</sup> és felveti az eddig a tulajdonjog védelme alatt álló járulékfizetéssel ellentételezett ellátások védelme csökkenésének lehetőségét. Ez nagymértékben függ természetesen a tulajdonjogi védelemben bekövetkező változásoktól.<sup>78</sup> Másrészt az Alaptörvény szerint az ellátások alkotmányos mértékének még elvben sem kell a megélhetéshez szükséges mértékűnek lenniük, mivel a normaszöveg szerint a „törvényben meghatározott” szintű ellátás is elég.<sup>79</sup>

---

<sup>71</sup> Juhász 2009, u.o.

<sup>72</sup> Juhász 2012, 45.o.

<sup>73</sup> Juhász 2009, 2588.o.

<sup>74</sup> 32/1998 (VI. 25.) AB határozat.

<sup>75</sup> Ezt az álláspontot képviseli Juhász Gábor. (Juhász, 2012.)

<sup>76</sup> Erre hívja fel a figyelmet Chronowski Nóra (Chronowski 2011) és Juhász Gábor (Juhász 2012) is.

<sup>77</sup> Juhász 2012, 47. o.

<sup>78</sup> Erről részletesen ld. Drinóczi 2012.

<sup>79</sup> Juhász 2012, 46. o.

Azáltal, hogy az Alaptörvény államcélként minősítette le a szociális biztonsághoz való jogot, lehetővé tette, hogy ezen alapjog védelme végleg és teljes mértékben kitetté váljék a gazdasági helyzet változásainak. Eltűntek azok az igazolási alapok, amelyek az Alkotmánybíróságnak megadták volna a lehetőséget, hogy megóvja a szociális biztonsághoz való jogot a tisztán gazdasági megfontolások alapján született jogszabályokkal szemben. Továbbá a normaszöveg alapján nem látszik annak lehetősége, hogy e jog alanyi oldalát tovább fejleszthetné az értelmezés. Ezt látszik alátámasztani az Alaptörvény későbbiekben részletezett gazdasági hatékonysági szemlélete is.

## II.2. Az alapelvek szintjén – a gazdasági érdekek előtérbe helyeződése

Az alapelvek szintjén bekövetkező változások is jelentős mértékben kihatással lehetnek az alapjogok tartalmának jövőbeni alakulására. A normaigazolási eljárásban ugyanis az egyes alapjogok ritkán szolgálnak önmagukban igazolási alapként. Az alkotmányos alapelvek közvetve vagy közvetlenül szinte mindig részét képezik az igazolási alapnak, mert egyrészt segítséget nyújtanak az egyes alapjogok értelmezéséhez, másrészt önállóan is eldönthetnek alkotmányjogi kérdéseket. Az Alaptörvény N) cikke az eddigi alkotmányos alapelvek közé emeli a fiskális fenntarthatóság elvét,<sup>80</sup> amikor a következőképpen rendelkezik: „Magyarország a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét érvényesíti.”. A szöveg szerint ezen elv érvényesítéséért elsődlegesen az Országgyűlés és a Kormány felelős, azonban a (3) bekezdés úgy rendelkezik, hogy az Alkotmánybíróság, a bíróságok, a helyi önkormányzatok és más állami szervek is kötelesek ezt az elvet tiszteletben tartani feladatuk ellátása során. A szakirodalomban vitatott kérdés, hogy milyen értelmet kell tulajdonítani annak a fordulatnak, amely szerint a fiskális fenntarthatóság elvét az Alkotmánybíróság a feladata ellátása során köteles tiszteletben tartani. Vajon ez a rendelkezés, mint értelmezési szabály fogható fel?<sup>81</sup>

Az egyik álláspont szerint ez nem tekinthető értelmezési szabálynak, e fordulat valójában az Alkotmánybíróság belső gazdálkodására vonatkozó kötelezettség.<sup>82</sup> Meglátásom szerint a szabály ilyen értelmezése kevésbé támasztható alá.<sup>83</sup> Egyrészt a szöveget elemezve a

<sup>80</sup> Az elnevezést Jakab András használja. (Jakab 2011, 196.o.)

<sup>81</sup> Egyes szerzők szerint igen. Ld. Chronowski – Drinóczi – Kocsis 2011, 13.o.

<sup>82</sup> Jakab 2011, u.o.

<sup>83</sup> Tilk Péter szerint ezen értelmezés kifejezetten abszurd. (Tilk 2011, 11.o.)

következő megállapításokra juthatunk. Először is az N) cikk második bekezdése szerint ezen elv érvényesítéséért elsősorban az Országgyűlés és a Kormány felelős, ergo nem kizárólagosan, hanem az állam más szervei is. A (3) bekezdés inkább azt sugallja, hogy a nevesített és a más állami szervek sorrendben az Országgyűlés és a Kormány után felelősek ezen elv érvényesítésére. A rangsorolás logikusnak tűnik, hiszen a gazdaságpolitika alakítása a törvényhozó és a végrehajtó hatalom feladata, míg más állami szervek csak közvetett módon kerülnek azzal kapcsolatba. Másodszor az Alkotmánybíróság jellegadó sajátossága, hogy feladata az alkotmányon kívüli normák alkotmányosságának felülvizsgálata. Tehát a „feladat(a) ellátása során” a testület esetében valószínűleg az alkotmánybíráskodást jelenti. Végül, ha egy szerv „köteles(...) tiszteletben tartani” egy alapelvet, az azt jelenti, hogy döntéseit annak megfelelően, arra figyelemmel kell meghoznia. Tehát a rendelkezés másik – álláspontom szerint jobban alátámasztható – olvasata így szól: Az Alkotmánybíróság az alkotmánybíráskodás során köteles figyelemmel lenni a fiskális fenntarthatóság elvére. Másrészt, a szövegtől elrugaszkodva, a formális logika alapján sem támasztható alá az elsőként hivatkozott álláspont. Az AB ugyanis a költségvetés szempontjából elenyészően kis tétel,<sup>84</sup> ezért indokolatlan lenne e szerv belső gazdálkodásáról a legmagasabb szintű jogi normában rendelkezni, a nevesített állami szervek felsorolásában első helyre tenni pedig végképp.<sup>85</sup> Külön említést érdemel, hogy az AB után a bíróságok szerepelnek, tehát egy olyan szerv és egy szervezetrendszer, amelyek egyetlen cselekvési maximája a joguralom biztosítása, a jogi normák kikényszerítése és még csak közvetetten sem folytatnak gazdasági tevékenységet.

Ezért megalapozottabbnak tűnik azon álláspont, miszerint az N) cikk (3) bekezdése valójában egy értelmezési szabályként kíván funkcionálni a testület döntéshozatala során. Ezzel kapcsolatos aggályait a Velencei Bizottság is megfogalmazta,<sup>86</sup> amikor kifejtette, hogy számára úgy tűnik, mintha ez a rendelkezés az alapjogsérelmek elbírálásakor az érdekek mérlegelésénél elsőbbséget biztosítana a költségvetési szempontoknak. A magyar szakirodalomban is megjelentek olyan vélemények, amelyek szerint a hivatkozott cikk célja, hogy az alkotmányossági szempontok mellett a költségvetési szempontok is alakítsák az AB döntéshozatalát.<sup>87</sup> Ezt az álláspontot látszik alátámasztani az Alaptörvény számos

---

<sup>84</sup> A Magyar Köztársaság 2011. évi költségvetéséről szóló törvény kiadási főösszegéhez képest az AB részére az 1. számú mellékletben megállapított összeg alig mérhető.

<sup>85</sup> Drinóczi 2012, 228.o

<sup>86</sup> Venice Commission 2011.

<sup>87</sup> Chronowski – Drinóczi – Kocsis 2011.

rendelkezése, mint például az Alkotmánybíróság hatáskörének korlátozása a pénzügyi tárgyú törvények vonatkozásában,<sup>88</sup> a 28. cikkben szereplő „gazdaságos cél” vagy akár azok a rendelkezések, amelyek a költségvetési jogalkotást az államadósság csökkentése elvének rendelik alá.<sup>89</sup> Azt a Velencei Bizottság is elismerte, hogy a költségvetési szempontok szerepet játszhatnak a jogszabályok alkalmazása és értelmezése során, de figyelmeztetett arra, hogy ez nem járhat az alkotmányossági korlátok és garanciák áttörésével és elképzelhetetlen lenne, hogy az Alkotmánybíróság egy egyébként alkotmányellenes törvényt erre hivatkozva ne semmisítsen meg.<sup>90</sup> Az N) cikk hivatkozott rendelkezése azonban pontosan azt a veszélyt rejti magában, hogy mint a normaszöveg része, igazolási alapját fogja képezni a normaigazolási eljárás során a pénzügyi relevanciával bíró alapjogi kérdések eldöntésének. Az, hogy az At. a testület kötelességévé teszi a fiskális fenntarthatóság elvének tiszteletben tartását az alkotmánybíráskodás során, azt jelenti, hogy mind a döntéseinek meghozatalakor, mind a jogi érvelés során domináns szerepet kaphatnak a pénzügyi jellegű szempontok. Az N) cikk tehát valid igazolási alapját adja az olyan érvelésnek, amely elsősorban a költségvetési szempontokra figyelemmel kívánja korlátozni az alapjogokat. Ez magában rejti azt a lehetőséget, hogy ne csak olyan alapjogok esetében kerüljön mérlegre az állam gazdasági teljesítőképessége, amelyekben mindig is dominált a pozitív oldal, hanem a klasszikus, első generációs alapjogokra is kiterjedjen. Hiszen senki sem állíthatja, hogy több napos vagy hetes gyülekezések rendjének biztosítása ne terhelné meg az állami költségvetést.

Függetlenül attól, hogy értelmezési szabályként tekintünk-e a hivatkozott rendelkezésekre, az kétségtelenül megállapítható, hogy mint alapelv bekerült az Alaptörvénybe. Az alapelvek pedig segítséget nyújthatnak az alapjogok értelmezéséhez és önállóan is eldönthetnek alkotmányossági kérdéseket. Ezért az N) cikk, önmagában alapelvi minősége miatt is igazolási alapját képezheti az alkotmányon kívüli norma (és bírósági határozat) alkotmányos felülvizsgálatának, s mint ilyen, korlátozó tényezőként beszivároghat az alapjogok tartalmába.

---

<sup>88</sup> Alaptörvény 37. cikk (4) bekezdés.

<sup>89</sup> Alaptörvény 36. cikk (4)-(5) bek., 37. cikk (2) bek.

<sup>90</sup> Venice Commission 2011.

### II.3. Az alkotmányos értékrend szintjén bekövetkező változások

Az alkotmányos értékrend képezi az alapjogi rendelkezések harmadik rétegét, amely az alkotmány legkevésbé konkrét eleme. Az egyes alapjogok szemantikai meghatározatlanságából következik azonban, hogy azok értelmezésre szorulnak, amelynél jelentős szerepet játszhat az alkotmányos értékrend. Egy plurális társadalom alkotmánya csak az általánosítás olyan magas szintjén határozhatja meg az alapjogokat, amelyen mindenki – aki a demokráciát egyáltalán elfogadja – egyet tud érteni.<sup>91</sup> Ez lehetőséget ad arra, hogy mindenki, aki az alkotmány hatálya alatt áll, a saját világnézetének és meggyőződésének megfelelően tudja gyakorolni az alapjogokat. Az AB feladata az, hogy megfogalmazza az alkotmányban foglalt jogok elvi alapjait és korlátait,<sup>92</sup> amelyen belül az alapjogok egymástól különböző módon, de még alkotmányosan gyakorolhatók. Ennek során szükségszerűen meg kell hoznia a testületnek olyan döntéseket, amelyekkel különböző értékrendek között dönt, az egyiket beemelve az alkotmányos keretek közé, a másikat viszont kirekesztve. Ilyen esetekben az alkotmányos értékrend orientálhatja a döntéshozót az alapjog-gyakorlás alkotmányos kereteinek meghúzásában és a világnézetek közötti választásban. Az alkotmány az értékrendjét kétféleképpen fogalmazhatja meg. Megteheti, hogy olyan módon jeleníti meg az alkotmányos értékrendet, amely megfelelően absztrakt, az értékválasztások kölcsönös tiszteletén alapul, vagyis nélkülözi az egyes értékek közötti választást.<sup>93</sup> Ekkor is megfogalmaz tehát egyfajta értékrendet az alkotmány, de az általánosítás olyan magas szintjén, amelyen belül számtalan különböző világnézet, meggyőződés érvényesülhet egymással egyenrangú módon. Ebben az esetben az alkotmány értékmegvalósító, mégis ideológia-semleges.<sup>94</sup> Mert csupán olyan objektív értékeket sorakoztat föl, amelyek következnek a demokratikus alkotmányfejlődésből és a társadalom minden tagja számára elfogadhatók (pl. a demokrácia, a jogállamiság, etc.). Az értékmegjelenítés ilyen módja kellően tág mozgásteret enged az Alkotmánybíróságnak ahhoz, hogy a társadalomban uralkodó és az alkotmányos fejlődésből következő változásokra reflektálva áthelyezze a hangsúlyokat, vagyis újra és újra meghúzza az alapjogok gyakorlásának kereteit és

---

<sup>91</sup> Kis 2011.

<sup>92</sup> Sólyom 2001, 118. o.

<sup>93</sup> Csink Lóránt és Fröhlich Johanna az alkotmány közösségépítő funkcióján belül tárgyalja az alkotmány értékmegjelenítését és különbözteti meg a megfogalmazás általam hivatkozott két módját. (Csink – Fröhlich 2012a, 38-39.o.)

<sup>94</sup> Sólyom László véleménye az Alkotmányról. (Sólyom 2001, 142. o.)

felülvizsgálja korábbi értékválasztásait. Az alkotmány azon tulajdonságát kihasználva, hogy képes bizonyos értékek megszilárdítására a társadalomban, a jogalkotó megteheti, hogy nem marad semleges az értékek megítélésében, hanem bizonyos értékválasztások irányába tolja el a hangsúlyt.<sup>95</sup> Ezáltal szükségképpen korlátozza az AB mozgásterét, mert nem engedi, hogy a társadalmi környezet változásainak megfelelően kiigazítsa az értékek közötti hangsúlyokat. Ha a társadalomban valóban meg tudnak meggyökerezni az alkotmányi rangra emelt értékek, akkor ez a gyakorlatnak nem okoz problémát. Ellenben, ha a jogalkotó túllő a célon, és olyan értékeket helyez a normaszövegbe, amelyeket a társadalom nem tud magába fogadni, akkor könnyen diszfunkcionális gyakorlat alakulhat ki.<sup>96</sup> Ugyanis ha az AB ilyen értékek figyelembe vételével határozza meg az alapjogok gyakorlásának kereteit és ezek alapján választ az értékrendek közül, akkor az alapjog-gyakorlás olyan módjait zárhatja ki az alkotmányos védelem alól, vagy teheti őket korlátozhatóbbá, amelyek bár nem felelnek meg a normatív értékrendnek, de a társadalomban léteznek és védelemre tartanak igényt. Az alapjog-gyakorlás olyan módjairól beszélek, amelyek egyébként egy demokratikus, alkotmányos államban megengedhetők lennének.

Az Alkotmány szövege olyan értékeket tartalmazott, amelyek szükségszerűen következtek a demokratikus alkotmányfejlődésből,<sup>97</sup> és amelyekben a társadalom minden tagja – aki a demokráciát elfogadta – egyet tudott érteni. Az AB gyakorlata is ennek megfelelően, ennek keretei között épült ki. Az Alaptörvényben azonban az alkotmányos értékrend megjelenítése nem maradt meg a feltétlenül szükséges általánosítás szintjén, hanem egyértelműen egy meghatározott értékrendet emelt alkotmányi szintre, ezáltal a társadalomban létező más világnézetek fölé emelve azt. Az At. tehát álláspontom szerint nem ideológia-semleges.<sup>98</sup> Egyrészt kifejezetten utal egyfajta keresztény-konzervatív értékrendre,<sup>99</sup> másrészt az alapjogok igazolásának olyan felfogása látszik belőle kirajzolódni, amely az eddigi szemlélettel ellentétben állónak tűnik.

---

<sup>95</sup> Csink – Fröhlich 2012a, 38-39.o.

<sup>96</sup> Csink – Fröhlich 2012a, 37.o.

<sup>97</sup> Chronowski – Drinóczi – Kocsis 2011, 11.o.

<sup>98</sup> Tóth Gábor Attila szerint az Alaptörvény visszatér a rendszerváltás előtti időkre jellemző monolit ideológia uralmához. (Tóth 2011, 1.o.)

<sup>99</sup> A továbbiakban a keresztény-konzervatív értékrendet ideológiának fogom nevezni, jelezve ez által, hogy nem a keresztény-konzervatív értékrendet kifogásolom, hanem az egyoldalú értékmegjelenítést.

### II.3.1. Ideológiai meghatározottság

Az Alaptörvény számtalan olyan rendelkezést tartalmaz, amely egy meghatározott ideológiát tükröz. Ilyen utalások egyrészt a preambulumban találhatók, sőt önmagában a „Nemzeti hitvallás” elnevezés is kifejezi ezt az értékvilágot.<sup>100</sup> De a normatív részben is szerepelnek olyan rendelkezések, amelyek ezt az ideológiát juttatják kifejezésre.<sup>101</sup> Ez által az At. alkotmányi szintre emelt egy olyan ideológiát, amely csak egy a társadalomban fellelhető számtalan világnézet közül. Ennek ténye azonban azt a látszatot kelti, hogy az állam olyan módon helyesli polgárai egy részének világnézetét, hogy azt a többi fölé emeli, kifejezve ezáltal, hogy azt értékesebbnek, követendőnek tartja.<sup>102</sup> Vagyis az alapjogok gyakorlásának olyan módja, amely megfelel ennek az ideológiának érdemesebb az alkotmányos védelemre, ezért azt jobban óvja az Alaptörvény. Ezzel ellentétben az olyan joggyakorlást, amely ettől eltér, maximum megtűri vagy adott esetben kirekeszti az alkotmányos védelemből. Az Alaptörvény ilyen üzenetének azért lehet fontos szerepe, mert az AB döntéshozatalát befolyásolhatja. A testület ugyanis az Alaptörvényt köteles érvényre juttatni, a benne foglalt értékekkel együtt. Ha a normaszöveg egyértelműen tükrözi az értékrendjét, akkor kisebb az Alkotmánybíróság szabadsága annak értelmezésében. Ha azonban a társadalomban nem válik uralkodóvá ez az ideológia, akkor a társadalmi valóság, vagyis az alapjogok tényleges gyakorlása és az AB döntései között feszültség keletkezhet, mert nem fogja alkotmányos védelemben részesíteni az alapjogok gyakorlásának eltérő módjait.

### II.3.2. Kollektivista alapjog-szemlélet

Álláspontom szerint az alkotmányos értékrend körébe tartozik annak a kérdése, hogy egy alkotmány miként tekint az alapjogokra. Ez nagymértékben meghatározott az értékrendje által, ezért az előző pontban foglaltaktól élesen el nem különíthető, de külön tárgyalható témakör. Az Alaptörvény alapjog-szemlélete azért érdemel külön figyelmet, mert a *„jogérvényesülés határainak és az állami beavatkozás mértékének megállapítását alapvetően az határozza meg, hogy az emberi jogok milyen igazolását fogadjuk el.”*<sup>103</sup> Ennek

---

<sup>100</sup> Jakab 2011, 180.o.

<sup>101</sup> A normatív rész ilyen rendelkezései pl. az L) cikk vagy a II. cikk.

<sup>102</sup> Hasonló álláspontot képvisel Tóth Gábor Attila (Tóth 2011, 1.o.)

<sup>103</sup> Halmai – Tóth 2003, 108.o.

megfelelően különbséget lehet tenni az alapjogok igazolásának két alapvető formája között.<sup>104</sup> Az alapjogok morális igazolása szerint az emberi szabadságnak van egy olyan köre, ami a közösséggel szemben is megvédi, azaz nem korlátozható. Ezzel ellentétben a haszonelvű felfogás szerint az egyén érdekei a köz érdekében csorbíthatók, azaz a jogkorlátozásnál nagyobb szerepet enged a közösségnek vagy többségnek.

A rendszerváltás után, a szocialista világnézetre való reakcióként az individualizmus, az egyén szabadsága került előtérbe a közösség érdekeivel szemben. Az Alaptörvényben azonban felértékelődik a közösség szerepe,<sup>105</sup> és elmozdul egyfajta kollektivista jogszemlélet irányába.<sup>106</sup> Az alapjogok biztosítása mellett számos rendelkezés nagy hangsúlyt fektet azok társadalmi kötöttségére, az egyén felelősségére.<sup>107</sup> Egyes rendelkezések az egyén számára pedig kifejezetten olyan kötelezettségeket állapítanak meg, amelyek nem az állammal, hanem a közösséggel szemben terhelik.<sup>108</sup> Egyes szabályok pedig normává emelnek a közösség, vagyis a többségi társadalom által helyesnek tartott erkölcsi normákat.<sup>109</sup> Ezáltal az Alaptörvény új kontextusba helyezi az egyes alapjogokat és előtérbe helyezi a közösséget, ami jelentősebb szerepet kaphat ez által azok korlátozásában. Természetesen az alapjogok gyakorlása eddig is társadalmi felelősséggel járt, és a közérdek korlátját jelentethette azoknak, de csak mint mögöttes, elvont és ezért kevésbé hangsúlyos érték. Az alapjogok gyakorlásának tehát az volt a (jelen esetben releváns) korlátja, hogy nem sértheti (aránytalanul) a közérdeket, tehát a közösség, mint külső korlát tűnt föl. Az Alaptörvény jogszemlélete viszont – úgy tűnik – megfordítja ez a szabályt, és azt üzeni, hogy a jogokat a közérdeknek, a többségi felfogásnak megfelelően kell gyakorolni.<sup>110</sup> Tehát nem kíván indifferens maradni az alapjogok gyakorlásának olyan módjával szemben, amelyek nem sértik kifejezetten a közérdeket. Hanem azonosul valamely életformával, és az annak megfelelő joggyakorlást írja elő, tehát az alapjogok immanens korlátját teremti meg. Azáltal, hogy az At. a közösséget, és az alapjogok gyakorlásának a többség számára megfelelő módját preferálja, megteremti a lehetőségét az alapjogok korlátozásának olyan esetben, ha a jogosult bár nem sérti a közérdeket, de nem annak megfelelően jár el. Ez a jogszemlélet relativizálja a személyek

---

<sup>104</sup> Az emberi jogok igazolásának két módját ismerteti Halmai Gábor és Tóth Gábor Attila. (Halmai – Tóth 2003, u.o.)

<sup>105</sup> Csink Lóránt és Fröhlich Johanna szerint a társadalmi szolidaritás. (Csink – Fröhlich 2012a, 108.o.)

<sup>106</sup> Chronowski 2011, 27.o.

<sup>107</sup> Ld. pl. I. cikk, XIII. cikk, XII. cikk

<sup>108</sup> Ld. pl. XII. cikk, XXX. cikk (1) bekezdés (ez utóbbi rendelkezés megfogalmazása az, amely az állam helyett a közösséget helyezi a kötelezettség jogosulti pozíciójába).

<sup>109</sup> Ld. pl. L) cikk, XVI. cikk (4) bekezdés.

<sup>110</sup> Az alapjogok és kötelezettségek kapcsolatáról részletesen ld. Györfi 2011.

egyenlő méltóságát,<sup>111</sup> mert a joggyakorlások bizonyos értékrend szerinti gyakorlását a többi fölé emeli, és azt előírja mindenki számára. Ennek következtében a kisebbségben maradt személyek joggyakorlása alacsonyabb védelemben részesülhet, mert ez a szemlélet a pluralizmust maximum eltűri, de nem tekinti azonos értékűnek a különböző világnézeteket.

#### **II.4. Az alkotmányértelmezésre vonatkozó módszertani szabályok**

Az Alaptörvény rendelkezéseinek vizsgálata során alapvetően abból a feltevésből indulok ki, hogy a jog argumentatív praxis. Ennek következtében az Alkotmánybíróságnak nem azt kell demonstrálnia, hogy az egyetlen érvényes következtetésre jutott, hanem arról kell meggyőznie a társadalmat, hogy helyes döntést hozott az alkotmány szövege alapján. Ennek az eszköze a jogi érvelés, és azon belül az alkotmányértelmezés. Általánosságban elmondható, hogy minél nagyobb a testület értelmezési szabadsága, annál több, egymástól eltérő döntést tud meghozni és azokat annál többféle módszerrel tudja alátámasztani. Ha azonban maga a normaszöveg módszertani szabályokat rögzít önmaga értelmezésére vonatkozóan, akkor ezáltal szükségképpen korlátozza a testület döntési szabadságát. Szűkebb lesz azoknak a döntéseknek a skálája, amelyek a meghatározott módszerek alapján alátámaszthatóak lesznek. Ennek következménye, hogy a döntéshozatal során, az érdekek mérlegelésekor kevesebb szempontot tud figyelembe venni, mert maga a módszer meghatározása maga után vonja meghatározott szempontok kötelező figyelembe vételét. Ezáltal a gyakorlatban uralkodóvá válhat egy bizonyos megközelítésmód, és az alapjogok tartalma is ennek megfelelően ugyanilyen egyoldalúan épülhet fel, változhat meg a jövőben.

##### **II.4.1. Az alkotmányértelmezési módszerek**

Az alkotmánybírói gyakorlatban nem voltak olyan alkotmányértelmezési módszerek, amelyek a testület döntéshozatalát tartósan meghatározták volna. Ennek következtében az AB teljes szabadságot élvezett abban, hogy – a normaszöveg keretei között maradván – a saját tartalmi koncepcióját érvényesítse. Az alapjogok jelenlegi védelmi szintjét tehát úgy érte el a testület, hogy nem kötötték az értelmezésére vonatkozó módszertani szabályok. Az

---

<sup>111</sup> Chronowski – Drinóczi – Kocsis 2011, 14.o.

Alaptörvény újítása viszont, hogy rendelkezéseket tartalmaz az alkotmányértelmezés módszerére vonatkozóan. Ilyen szabály található az R) cikk (3) bekezdésében, amely kimondja, hogy „(a)z Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.”. Valamint a 28. cikkben, amely szerint „(a)z Alaptörvény (...) értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”.<sup>112</sup> A két hivatkozott rendelkezés tehát alkotmányi szinten rögzíti és az AB számára kötelezővé teszi a teleologikus, a preambuluma utaló rendszertani és a történeti módszer egy sajátos változatát.<sup>113</sup> Minden esetben tehát, amikor a normaszöveg értelmezést igényel, pontosabban a nyelvtani és logikai értelmezés nem vezet eredményre, ezen módszerek alapján kell a testületnek „feltárnia” az alapjogi rendelkezések értelmét. Tekintettel azok magas fokú szemantikai meghatározatlanságára, a nyelvtani és logikai értelmezés az esetek döntő többségében nem vezet eredményre. Tehát a szöveg azt célozza, hogy az AB általában e három módszer szerint járjon el. Ez szükségképpen beszűkíti a mozgásterét, mert csak olyan döntéseket hozhat meg, amelyek a jelzett módszerek alapján igazolhatóak. Az értelmezési módszerek ugyanis a normaszövegben vannak és ahhoz a testület kötve van. Ha ezeket a szabályokat ignorálja, akkor a döntései, és közvetetten maga az intézmény veszít az elfogadottságából, mert az a vád érheti, hogy nem az Alaptörvény valódi értelmét juttatja érvényre, sőt contra legem ítélkezik. Ezeknek a módszereknek az a célja, hogy orientálják a testületet az alapjogi rendelkezések helyes értelmének feltárása felé.<sup>114</sup> Ugyanis meghatározott módszerek kötelező alkalmazása maga után vonja bizonyos szempontok kötelező figyelembevételét.

#### II.4.2. A kötelező szempontrendszer

Az R. cikk (3) bekezdése tehát három értelmezési módszert ír elő. Először a preambuluma utaló rendszertani módszert vizsgálom. Ez kötelezővé teszi az AB számára, hogy az Alaptörvény rendelkezéseit a Nemzeti hitvallással összhangban értelmezze. Tehát a

---

<sup>112</sup> Bár a 28. cikk a bíróságokra vonatkozó rendelkezések között található, azonban álláspontom szerint indokolatlan lenne külön szabályt alkotni az Alkotmánybíróság és a bíróságok számára ugyanazon normaszöveg értelmezésére. (Ld. még Tilk 2011, 12.o.)

<sup>113</sup> Az R. cikk (3) bekezdése alapján e három módszert különbözteti meg Jakab András. (Jakab 2011, 198.o.)

<sup>114</sup> Csink Lóránt és Fröhlich Johanna szerint az R. cikk (3) bekezdés értelmezési támpontokat jelöl. (Csink – Fröhlich 2012a, 99.o.)

normaigazolási eljárás során kapott döntés igazolásakor alá kell támasztania a testületnek, hogy az alapjogi rendelkezés feltárt jelentése megfelel a preambulumban foglaltaknak. Az At. ez által visszautal arra – a döntő mértékben a Nemzeti hitvallásban megjelenő – az alkotmányi szintre emelt ideológiára, amelyet korábban elemeztem. A II.3.1. pontban előadottak tehát jelen esetben is megfelelően irányadók, azzal, hogy az ott leírt szempontok figyelembevétele kötelező, tehát ez a szabály a preambulumban foglaltaknak közvetetten normatív erőt kölcsönöz. Ezáltal azoknak a kockázatoknak a realizálódása, amikre fentebb utaltam, még valószínűbbé válnak. Ez a szabály lehetővé teszi, hogy az alkotmányos ideológiának nem megfelelő joggyakorlás kisebb szintű alkotmányos védelemben részesüljön vagy kizoroljon az alól, mert a Nemzeti hitvallásban foglaltakat az Alkotmánybíróságnak kötelező figyelembe vennie, amikor meghúzza az alapjogok gyakorolhatóságának alkotmányos kereteit, és amikor dönteni kényszerül különböző értékrendek, világnézetek között.

A második értelmezési módszer a történeti alkotmányunk vívmányainak figyelembevételét teszi kötelezővé a döntéshozatal során. Leginkább az kifogásolható e szabállyal kapcsolatban, hogy rendkívül tisztázatlan annak jelentése.<sup>115</sup> A kurrens alkotmányjogi szakirodalomban egymástól teljesen eltérő álláspontok fogalmazódtak meg azzal kapcsolatban, hogy mi tartozik a történeti alkotmányunk vívmányai közé.<sup>116</sup> Álláspontom szerint e rendelkezés azt a kockázatot rejtheti magában, hogy jogtörténetünk olyan elemei lesznek hatással a döntéshozatalra, amelyek összeegyeztethetetlenek egy demokratikus, alkotmányos állami berendezkedéssel.<sup>117</sup> De azonosulni tudok azzal a véleménnyel, amely szerint a „vívmányai” kifejezés éppen azt a célt szolgálja, hogy az ilyen elemeket kiszűrje.<sup>118</sup> Ekkor viszont kérdéses, hogy ezeknek a vívmányoknak a figyelembe vétele milyen többlet szempontot ad hozzá az értelmezéshez.

A teleologikus módszer szerint az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával összhangban kell értelmezni. A cél szerinti értelmezés egyik fajtája a szubjektív teleologikus módszer, amely a jogalkotó szándékát hivatott érvényre juttatni, szemben az objektív teleologikus értelmezéssel, amely szerint a jogszabályok alkalmazásakor azt kell feltételezni, hogy azok a józan észnek megfelelő értelmet takarnak.<sup>119</sup> A 28. cikk segít annak feltárásában, hogy mit tekinthetünk az Alaptörvény rendelkezései telosának. A hivatkozott rendelkezés szerint az Alaptörvény

<sup>115</sup> Venice Commission 2011, 29.

<sup>116</sup> A történeti alkotmány jelentéséről folyó vitához ld. pl. Sente 2011 és Csink – Fröhlich 2012b, 13. o.

<sup>117</sup> Ilyen elemekre utal Sente Zoltán elemzése során. (Sente 2011)

<sup>118</sup> Jakab 2011, 198-199.o.

<sup>119</sup> A megkülönböztetés alapja Fröhlich Johanna elemzése. (Fröhlich 2011, 27. o.)

értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak. Ennek alapján megállapítható, hogy a felsoroltak közül egyedül az első elem azonosítható a klasszikus objektív teleológiai módszerrel. Ehhez képest a másik három cél többletnek tekintető és álláspontom szerint valójában az Alaptörvény fent elemzett rendelkezéseiben rejlő szempontok érvényre juttatását célozzák. A közjó, mint telosz ugyanis gond nélkül behelyettesíthető azzal a kollektivista jogszemlélettel, amely a közösség érdekeit az egyéni szabadság elé helyezi. Az erkölcs kifejezés visszautal az alkotmányi szintre emelt ideológiára. A gazdaságosság pedig a fiskális fenntarthatóság elvének előtérbe helyezését jelenti álláspontom szerint.

Ennek megfelelően tehát az R. cikk (3) bekezdése és a 28. cikk azt célozzák, hogy az AB a bennük foglalt szempontokat – vagyis a közösségi érdeket, az alkotmányi szintre emelt ideológiát és a fiskális fenntarthatóság elvét – vegye figyelembe elsősorban döntéshozatala során. Ennek következtében mindazoknak a kockázatoknak a realizálódása, amelyeket fenti elemzésem során jeleztem, még valószínűbbé válik. A hivatkozott módszertani szabályok következtében ugyanis ezek a szempontok nemcsak erős igazolási alapját adják olyan döntések meghozatalának, amelyek a gyakorlatba ültetik ezeket a veszélyeket, azok figyelembe vétele a szöveg célja szerint kötelező.

## Utolsó szavak

Az előbb kifejtettek alapján megállapítható, hogy az Alaptörvény az alapjogi rendelkezések minden rétegében hozott olyan változásokat, amelyek az alkotmányértelmezést, ezen keresztül az AB döntési szabadságát kívánják korlátozni és a jövőbeli gyakorlatát orientálni.

A konkrét alapjogok szintjén azt látjuk, hogy a jogalkotó a normaszövegbe emelte a korábbi gyakorlat bizonyos elemeit, formailag alkotmányossá tett vitatott jogintézményeket, és meghatározott alapjogokat államcélá degradált. Ezek összességükben azt eredményezhetik, hogy egyes alapjogok védelmi szintje lecsökken, vagy a szöveg rugalmatlansága miatt a testület nem lesz képes eltérni korábbi gyakorlatától és nem fogja tudni a társadalmi változásokhoz igazodva, a szükséges mértékben növelni az alapjogok védelmét. Az alapelvek közé emelt fiskális fenntarthatóság kötelező figyelembe vétele maga után vonhatja, hogy a költségvetési szempontok minden pénzügyi relevanciával bíró alapjogi konfliktus eldöntésénél előtérbe kerüljenek, olyan alapjogok esetében is, amelyek védelme eddig érdemben nem volt kitéve az állam gazdasági érdekeinek. Az Alaptörvény nem kívánt indifferens maradni a társadalomban fellelhető különböző világnézetek közötti választásban, hanem alkotmányos szintre emelt egy meghatározott ideológiát és alapjog-szemlélete is egy kollektivistá felfogást tükröz. Ennek potenciális következménye, hogy az alapjogok gyakorlásának olyan módjai, amelyek a normaszöveg által sugallt, partikuláris értékrendnek nem felelnek meg, kikerülnek az alkotmányos védelem alól vagy legalábbis alacsonyabb szintű védelemben fognak részesülni pusztán világnézeti alapon. Továbbá ez által a többség érdekei, a többség álláspontja nagyobb jelentőséget kaphat az egyén autonómiáját védő alapjogokkal szemben, mint az alkotmányos jogok immanens korlátja. Az Alaptörvény azon rendelkezései pedig, amelyek az alkotmányértelmezésre vonatkozóan állapítanak meg módszertani szabályokat, szükségképpen korlátozzák a testület döntési szabadságát, mert olyan határozatokat kell meghoznia, amelyeket e módszereknek megfelelően tud igazolni. Ez viszont maga után vonja a szempontok mérlegelésének egyoldalúságát az alapjogi konfliktusok eldöntése során, mert e módszertani szabályok az alkotmányos ideológiának, az állam gazdasági érdekeinek és a többség álláspontjának kötelező és konstans figyelembe vételét célozzák.

Az előbb vázoltak alapján álláspontom szerint kijelenthető, hogy az alapjogi katalógus hasonlósága ellenére jelentősen megváltozott az alapjogi döntések igazolási alapja, mert egy teljesen más szöveggörnyezetbe kerültek az egyes alapjogok. A vizsgált rendelkezések egyenként és összességükben is olyan kockázatokat rejtenek magukban, amelyek realizálódása az alapjogok védelmének gyengülését eredményezné. Kétségtelen, hogy némely szabálynak adható konszolidált értelmezés. Önmagában ennek ténye azonban nem jelent megoldást a problémára. A kockázatok továbbra is a normaszöveg részei maradnak és az Alkotmánybíróság mindenkori többségén múlik, hogy miként értelmezi azokat, átülteti-e a gyakorlatba a hipotetikus alapjog-korlátozásokat. Álláspontom szerint nem tűnik valószínűnek, hogy az AB önmagában képes lesz fenntartani az alapjogvédelmi szintet. A normaszöveg ugyanis sok helyen elég konkrét és szűk keretet hagy az eltérő értelmezésnek. Ha a normaszöveg világos üzenetét az AB ignorálná, akkor könnyen az a vád érhetné, hogy nem az Alaptörvényt juttatja érvényre, sőt contra legem ítélik. Ez viszont visszavezet minket arra, hogy a döntést indokolni kell, és a jogi érvelés szerepe a meggyőzés. Az Alaptörvény vizsgált rendelkezései pedig erős igazolási alapját adják olyan döntések meghozatalának, amelyek realizálják ezeket a kockázatokat.

Az alapjogok védelmének alakulása a különböző mechanizmusok kölcsönös együttműködésének eredménye. De ezen belül az AB kulcsfontosságú szereplő, mert meghatározza az egyes alkotmányos jogok elvi alapjait és kijelöli érvényesülésük határait. Ha maga a testület döntése csökkenti a védelem szintjét, akkor a többi alapjogvédelmi mechanizmus nehezen tud ez ellen hatni.

## Irodalomjegyzék:

**Ádám Antal 2010.** *Az Alkotmányi értékek értelmezéséről.* JURA, 2. szám, 115-127. o.

**Bódig Mátyás 2000.** *Hart, Dworkin és a jogelmélet posztmetafizikai fordulata.* Budapest, Osiris Kiadó.

**Bragyova András 1994.** *Az alkotmánybíráskodás elmélete.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó MTA Állam és Jogtudományi Intézete.

**Chronowski Nóra – Drinóczi Tímea – Kocsis Miklós 2011.** *Mozaikok, azaz milyen értelmezési kérdéseket vethet fel az Alaptörvény?* Új Magyar Közigazgatás, 6-7. szám, 10-20. o.

**Chronowski Nóra 2001.** *Az alkotmánybíráskodás.* JURA, 2. szám, 97-105. o.

**Chronowski Nóra 2011.** *Szolidaritási jogok az Európai Unióban és Magyarországon.* JURA, 2. szám 24-35. o.

**Csink Lóránt – Fröhlich Johanna 2012a.** *Egy alkotmány margójára. Alkotmányelméleti és értelmezési kérdések az Alaptörvényről.* Budapest, Gondolat Kiadó.

**Csink Lóránt – Fröhlich Johanna 2012b.** *Történeti alkotmány és kontinuitás az új Alaptörvényben.* Közjogi Szemle, 1. szám, 9-14. o.

**Drinóczi Tímea – Zeller Judit 2006.** *A házasság és a család alkotmányjogi helyzete.* JURA 1. szám, 16-22. o.

**Drinóczi Tímea 2012.** *A tulajdonhoz való jog az Alaptörvényben.* Jogtudományi Közlöny, 5. szám, 227-231. o.

**Fröhlich Johanna 2011.** *Önértelmezési kérdések az Alaptörvényben – gondolatok az R. cikk alkotmányértelmező szabályairól.* Magyar Közigazgatás, 1. szám, 23-29. o.

**Gyórfi Tamás 2001.** *Az alkotmánybíráskodás politikai karaktere.* Budapest, INDOK Kiadó.

**Gyórfi Tamás 2011.** *Jogok az új alkotmánykonceptióban.*

Forrás: <http://szuveren.hu/vendeglap/gyorfi-tamas/jogok-az-uj-alkotmanykonceptioban>

(letöltés ideje: 2012. 10. 08. 14:32 perc)

**Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.) 2003.** *Emberi Jogok.* Budapest, Osiris Kiadó.

**Hart, Herbert 1995.** *A jog fogalma.* Budapest, Osiris Kiadó.

**Hart, Herbert 2010.** *A jogi érvelés problémái.* JEMA, 3. szám, 87-94. o.

**Jakab András 2008.** *Az alkotmányértelmezés módszerei.* Századvég, 1. szám, 3-36. o.  
Forrás: <http://www.szazadveg.hu/files/kiadoarchivum/47jakab.pdf> (letöltés ideje 2012.10.4. 18:26 perc)

**Jakab András 2011.** *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei.* Budapest, HVG\_ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

**Juhász Gábor 2009.** *A szociális biztonsághoz való jog.* In. Az Alkotmány kommentárja, Jakab András (szerk.), Budapest, Századvég Kiadó.

**Juhász Gábor 2012.** *A gazdasági és szociális jogok védelme az Alkotmányban és az Alaptörvényben.* Fundamentum, 1. szám, 35-49. o.

**Kelsen, Hans 2001.** *Tiszta Jogtan.* Budapest, Rejtjel Kiadó.

**Kis János 2011.** *Alkotmányozás – Mi végre? III.* Élet és Irodalom 14. szám.  
Forrás: [http://www.es.hu/kis\\_janos;alkotmanyozas\\_8211;\\_mi\\_vegre\\_iii;2011-04-06.html](http://www.es.hu/kis_janos;alkotmanyozas_8211;_mi_vegre_iii;2011-04-06.html) (letöltés ideje 2012. 11. 04. 18:46 perc)

**Paczolay Péter 2003.** *Alkotmánybíráskodás – alkotmányértelmezés.* Budapest, Rejtjel Kiadó.

**Pokol Béla 2005.** *Jogelmélet.* Budapest, Századvég Kiadó.

**Sólyom László 2001.** *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon.* Budapest, Osiris Kiadó.

**Sólyom László 2002.** *Alkotmányértelmezés az új alkotmánybírók gyakorlatában.* Fundamentum, 2. szám, 18-28. o.

**Szabó Miklós 2010.** *A jog argumentatív természete.* JEMA, 2. szám, 81-87. o.

**Szente Zoltán 2011.** *A historizáló alkotmányozás problémái – a történeti alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben.* Közjogi Szemle, 3. szám, 1-13. o.

**Tilk Péter 2011.** *Az Alkotmánybíróság az Alaptörvényben.* Közjogi Szemle, 2. szám, 5-14. o.

**Tóth Gábor Attila 2009.** *Túl a szövegen – Értekezés a magyar alkotmányról.* Budapest, Osiris Kiadó.

**Tóth Gábor Attila 2011.** *Mi van és mi legyen a magyar alkotmányjogban?* Közjogi Szemle, 2. szám, 1-4. o.

**Tóth Mihály 2012.** *Az életfogytig tartó szabadságvesztés és a remény joga újabb emberi jogi döntésekben.* Jogtudományi Közlöny, 6. szám, 268-272. o.

#### Alkotmánybírósági határozatok

23/1990. (X. 31.) AB határozat

22/1992. (IV. 10.) AB határozat

28/1994. (V. 20.) AB határozat

14/1995. (III. 13.) AB határozat

32/1998. (VI. 25.) AB határozat

14/2000. (V. 12.) AB határozat

47/2007. (VII. 3.) AB határozat

154/2008. (XII. 17.) AB határozat

#### Jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye (At.)

Magyarország Alaptörvényének Átmeneti Rendelkezései (Aár.)

1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról

1997. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről

1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról

2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról

Internetes források:

**Helsinki** (Magyar Helsinki Bizottság) **2009.** Alkotmánybírósági indítvány.

Forrás: [http://helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB\\_ABinditvany\\_tesz.pdf](http://helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_ABinditvany_tesz.pdf) (letöltés ideje: 2012. 10. 30. 12: 34 perc)

**Case of Kafkaris v Cyprus**, Appl. no. 21906/04.

Forrás: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-85019#%7B%22itemid%22:%5B%22001-85019%22%5D%7D> (letöltés ideje: 2012.10.4. 19:38 perc)

**Európa Tanács Rec (2003) 22. számú ajánlása:**

Forrás: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=70103&Site=CM> (letöltés ideje: 2012. 10.30. 12:48 perc)

**Venice Commission** (European Commission For Democracy Through Law) **2011.** *Opinion no. 621/2011 on the new constitution of Hungary.*

Forrás: <http://www.venice.coe.int/docs/2011/CDL-AD%282011%29016-E.pdf> (letöltés ideje: 2012. 11. 04. 18:56 perc)